

Чырвоная 1
3

№ 19

Беларусь 9 XVIII
1 8925

КАСТРЫЧНІК

спасорніцтвы беларускай вайскавай акругі. Выдача першага прызу лепшаму кавалерыйскаму разьдзелу.
БН 2080 89 1540 Фото САЛАВЕЙЧЫНА

3

Ь М Е С Т:

Сымон Баранавых

НАСЫПАНЫ КУРГАН

(урывак з апавесці)

т. Алесін

ТРАКТАРЫСТЫ НЁМА

верш

Цімох Мешчаракоў

ДЗЕ БЫЎ УЦІСК І ЗЬДЗЕНІ

нарыс

Зьмітро Віталін

М Л Ы Н

верш

Янка Шарахоўскі

ДОНБАС НА БАЛОТАХ

нарыс

Янка Шарахоўскі

ТАК НАРАДЗІЛАСЯ ПОМСТА

эскіз

С. Ліхадзіеўскі

НА БАЯВЫХ ПАСТОХ

верш

М. Пасьлядовіч

ХАРНАЎСКІ ТРАКТАРНЫ

ЗАВОД

нарыс

В. Вольскі

БДТ2 ПЕРАД НОВЫМ

СЭЗОНАМ

М. Лужанін

ЗВАРОТ ДА РОМЭН РОЛЯНА

І БЭРНАРДА ШОУ

верш

Алёша

МАКСІМ ЛУЖАНІН

гумарэсна

М. Сьцельмашук

НА МАСТУ

верш

БІБЛІОГРАФІЯ

ШАХМАТЫ

XVIII

8925

Чырвоная Беларусь

№ 19

КАСТРЫЧНІК

1 9 3 1

Пралетары ўсіх краін, злучайцеся!

АДРАС РЕДАКЦЫІ:
МЕНСК, САВЕЦКАЯ, 59,
ТЕЛЕФОН 17-09

Завод імя Варашылава (г. Менск) узяршыню ў СССР выгузціў з складаных сьвідравальных варштаты.

Да гэтага часу яны ўвозіліся з-за мяжы. На эдымку: сьвідравальны варштат заканчалеца зборкай.

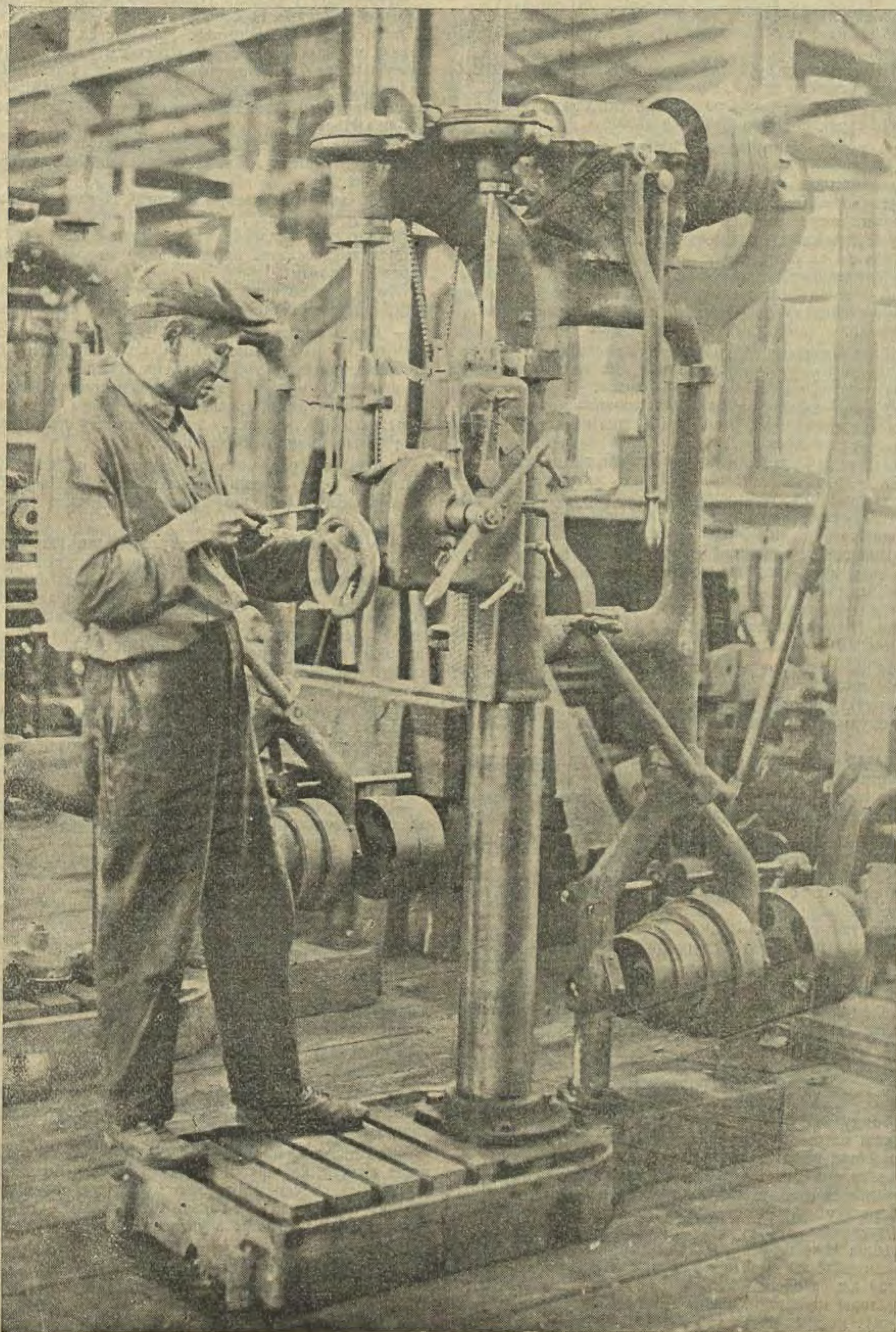

ФОТО ПАЛІЧАНСКАГА

НАСЫПАНЫ КУРГАН

Сымон Баранавых
Урыван з аповесці

Стары Нічыпар коні саўгасайскія на выган выправіў з Адам. Хамуты баранавалочныя развесіў у канюшні на кручках. Да іх, на дзверях, прыставіў замочную варту.

Замкнуў—пацягнуў, праверыў, Нічыпар, за замочную дужку жалезнага замка—пута.

Ды сваёю думкаю скінуў:

— Схаджу да Вялікага Каменю... прайдуся.

Некалькімі крокамі ўжо быў змер ў ад канюшні, як выршыў нанава:

— Вазьму вуду мо' што ўдасца злавіць каля рэчкі. Надвечорак, здаецца, што бяз ветру. Вада карабаціцца ня будзе.

Глянуў з-пад бровей на неба, на лісьце рскінутых кляоў, лі:

— Ціха. Не страпаецца вецер паміж лісьця.

Калі-ні-калі ходзіць Нічыпар да Вялікага Каменю, што над рэчкаю за саўгаскімі будынкамі. Там ён садзіцца на зялёную мураву і, ашчарэпіўшы свае калені жылістымі рукамі, глядзіць тугым няміргаючым зіркам. Бровы яго калматыя, як ветрам расцяршаныя, асупліваюцца, а твар—маршчынамі пакрэмзаны—робіцца глыбокім, задумёным. Доўга часамі сядзіць стары, глядзіць аж за сьлязьліваю рэчку.

А яна, калі глядзіць з гары Нічыпар, і ўпраўду сьлязьлівая, як і яго старыя вочы. Тышчыцца рэчка, праціскаецца, пралазіць пішчаніцаю—абгінае, як падымае на сваім шклянным целе—саўгас Чырвонае.

Стаіць саўгас на высокай узгорыстай мясціне. За чатыры аццэ кілёметраў укружавую відаць ён. Як на далонь паставіў нехта ды трымае, каб глядзелі, каб бачылі.

Едзеш на Клінкі—відаць, на Пярэкуль едзеш—відаць.

Далёка, далёка ад'едзешся, а ён як і тутакі каля цябе, разам з табой. Як і не ад'ехаўся ты.

Аж добра, што ты і заехаў і бачыш адкуль ты выехаў.

Вясною, калі дрэвы абрастаюць лісьцямі, ня відаць з-за іх чырвонаўскіх будынкаў. Яны зеляніваюць, як паводкаю вясноваю, затоплена. Па восені-ж, калі ліст жоўтаю фарбай састарыцца—здалёк як апырскана Чырвонае залатым друкам. Вельмі-ж перад тым, калі сонца, як шахцёр той, зьбіраецца пад зямлю пралезьці, з латы друз тэды на лісьцях агнём гарыць. Тады саўгас Чырвонае, як і ў сапраўды афарбаваны ў чырвоны колер.

Калі сядзіць Нічыпар над рэчкаю, думкі ў старога чаўпакам саўгаюцца—вытыкаюць цэлае палатнянае поле.

Чаго заходзіць Нічыпар да Вялікага Каменю?—а адгэтуль добра відаць—лепш як адкуль, чырвонаўская ваколіца. І муравейнікі, і Бярчукі відаць, і хутары малінаўскія.

Хутары распуджаным стадам разьбегліся, не сабраць іх на полі.

Стары Нічыпар і ў гэтым шуме чуе гаворку свайго Максіма—мельніка.

У мінулым годзе колам млынаўскім, што чатыры камяні круціць, калі вады хапае—падхапіла Нічыпарава сына Максіма.

Праз, два... страсанула на хаду, падняла яго на высокае свае месца—апусьціла праз верх і ўніз галавою апусьціла...

Не спазнаў Нічыпар твару свайго сына, калі зірнуў. Толькі і спазнаў па камяках сьладкай ватоўкі, у якой прышоў ён з чырвонай службы.

Стары гаварыў:

— І на Франгеля хадзіў, і на Шкуру, і ў Пенярбурзе на ледзе біліся, а цэлым прышоў, а тут на табе—нягода стрэла.

Чуткі з патайка, пасыла, хадзілі па ваколіцы пра Максіма...

А Максім членам быў выбраным, сельсаветчыкам. У Муравейніках зямлю знайшоў, што была ў кнігі сельсаветкія ня прыпісана.

Чуткі на ціхіх нагах, на кончыках пальцаў хадзілі. Было ў тых чутках, што Максім стаяў перад млынавым колам разам з муравейнікаўскім завозьнікам, з Танцулькам.

...Потым Танцульку бачылі, як ён трапяткімі крокамі ішоў на двор. А калі млын за танавілі—з двара прыбег з вялікаю бядою, з горам пра Максіма.

З нейкім часам пра здарэньне на бярчукоўскім млыне чуткі тыя ні то прыталіся дзе, ні то ўтаміліся ходзячы: ня чуто было і няга шораху. А жыцьцё ізноў колам тым млынавым пайшло ў кругавую.

Цяжка забыцца Нічыпару пра свайго сына. Вельмі-ж добрым быў яго Максім. Дзе ня быў, пра бацьку памятаў: люльку—файку прыслаў аж са службы.

Ня плакаў стары ні разу на сваім сыне. Нічыпар і ў жыцьці сваім ня плакаў: моцныя ў Нічыпара сьлёзы.

— Навошта іх разьліваць,—жартуе Нічыпар,—выльеш—

другія трэба набываць. Сьлёзы заўсёды павінны каб былі ў чалавека на пашэве. Мала што ў жыцьці можа стрэць, дык ня будзе чым і абараніцца. Сьлёзы—чалавечая абарона.

Доўга будзе, часамі, сядзець Нічыпар каля Вялікага Каменю над рэчкай затакаваны мінулымі днямі.

Праходзяць у старога думкі адна за другою чародамі. Ідуць і больш трапяткія і больш жвавейшыя—адна другую абганяюць. А з імі ідзе і сам Нічыпар. Пабывае ён з думкамі з пакаменчанаю шапкаю пад пахаю ў Калечыца, што любіў пераганяць чужую работу на чырвоныя бліскучыя гузікі. Пабывае і ў маладога Калечыца перад пакаменчанымі кулакамі:—жарабец, што белымі рублямі сьвеціцца, вырваўся з рук у Нічыпара.

Кажа Нічыпар:

— Стары Калечыц быў лепшы за маладога.

І ізноў на тое-ж самае месца прыходзіць з думкамі—да свайго сына Максіма.

А калі хто падсядае да старога Нічыпара, кажа ён сваім думкам „пачакайце“.

Рад Нічыпар чалавеку, рад пагаварыць...

Ён можа расказаць шмат чаго, бо жыцьцё перайшоў—ня поле перакінуў вокам.

Пра зямлю, на якой стаіць саўгас Чырвонае, паданьне старымі гадамі ходзіць. Нічыпар і пра паданьне расказа.

— Дзе цяпер гара, а на гары Чырвонае—было некалі, кажуць, лагчына. А на лагчыне, дзікім мохам зросшае, было балота. Непраходнае было тое балота, нага чалавека ніколі ня ступала на яго дзікі мох. На ём расла невядомая трава, што празывалася Балацянкаю. Трава гэта, на Новы год зацывітала. Маразы на дварэ, сьнег... а з-пад сьнегу прабівалася і зацывітала белым цвітам Балацянка...

— Кажуць, трава гэта так цвіла, як на Івана Купала цвіце папараць: ноччу і адзін раз на новы год. Цвет бачылі сваімі вачыма. Ён гарэў на сьнезе лупаючымі агоньчыкамі, як сьвечкамі...

— А яшчэ апавядаюць, як тут зрабілася гэта балота. Кажуць, раней было тут цвёрдае дно. Яно было ўсё зялёнае, жывучае. Крыніца была на тым цвёрдым дне. Вада як дзень, як ноч—уздымалася ўверх. Вада крынічная тая людзей жывіла ад усялякіх хвароб. Здалёк прыходзілі—прыяжджалі, каб набраць лекаў. Усякаму было можна падступіцца да той крыніцы. І ад аднойчы прышоў да жыватворчай вады злачынец на ўвесь сьвет. Ён праз усё сваё жыцьцё жыў аднымі зьдзекамі над людзьмі. Шмат людзей праз яго загінула. Дык злачынец той хацеў у жыватворчай крыніцы выкупіць свае грахі. Але калі дакрануўся ён да тэй вады—правалілася скрозь зямлю ўсё зялёнае дно і тое крынічнае месца, і людзі што былі там, разам з злачынцам. От з таго часу і было тут непраходнае балотца з травой Балацянкаю.

— З таго часу, як загінула крыніца жыватворчая—на палёх пайшоў недарод, пайшла па людзях пошасьць. Розныя хваробы хадзілі па людзях—забіралі з сабою людзей у зямлю. Апавядаюць, што гэтак было доўга—цэлыя вякі. Людзі нават пайшлі на недарод.

— А над гэтым балотцам жыў вялікі ваявода. Уся краіна дзыхала перад сярдзітым ваяводам. Палацы яго стаялі якраз на тым курганчыку, што налева цяпер ад Чырвонага. Палацы ваяводы былі пабудаваны вокнамі на затопленае зялёнае дно. Кожную ноч, кажуць, як затанула дно крынічнае, калі клаўся ваявода спаць,—прыходзілі да яго ў палацы мерцвякі—тыя людзі, што загінулі разам з крыніцай. Яны алчынялі дзверы, вокны насьпеж... Іх было так шмат... Яны гразіліся ваяводу, што нібы-та ў іх пагібелі вінаваты ён. Праз яго не маглі жыць яны на такім аздобным сьвеце.

— Тады ліхі ваявода расьсярчаў на тое балотца і загадаў сваім людзям засыпаць яго пяском. І людзі паднявольныя таго ваяводу насыпалі вялікі курган.

— Яшчэ вышэй сыпце,—загадаў ваявода сваім людзям,—яшчэ вышэй, каб ніколі ня вылезлі тыя, што пайшлі на дно. А каб нікага ўспаміну не засталася пра гэта месца—ваявода загадаў перанесьці на насып свае палацы. Ото-ж з таго часу і ня зводзіліся палацы з узгорку. З таго часу і відаць ён на чатырнаццаць вёрст.

Што толькі людзкімі гаворкамі ня ходзіць на сьвеце. А даўніка яна і пагатоў—вельмі любіць хадзіць. Яна і няуміручая—часу ў яе колькі хоча. Ходзіць яна ад адных людзей да другіх бабаю-платкаркаю, ды галовы людзкія забівае тлумам. А жыцьцё людзкае непатраівае—голаю рукою яго ня возьмеш.

...Шанцавала Нічыпару гэтым вечарам на рыбу. Добра зрабіў, што ўзяў з сабою вуду, ды з гары сышоў. Абы ткнуў хлебным кручком у вуду і пачне хадзіць вуда па вадзе як жывая, спраўляйся толькі падымаць з асыярогаю вудзілішча: глядзі, каб стрывала вуда, пакуль скончыць плотка свой танец.

Але змрок насупіўся вожыкам і ад рэчкі вільгаццю дыхнула. Жабкі-квактухі загаманілі ярчэй, байчэй. Слонка сьмелымі крыльямі разрэзала надвячорак у старога над галавою. Жукі гайсалі на выперадкі адзін за другім, як нечага шукалі згубленага. Тады зматаў Нічыпар сваю вуду.

Цяжка ўзыходзіць да Вялікага Каменя ад рэчкі: крутаватая, старчма ўзнятая сьцежка. Ды і старасьць Нічыпарава большым стурчаком узнята за самую сьцежку: у абход пайшоў стары, каля ўзгорку.

І ўжо ў прысады выйшаў...

У руках нёс кацялок з плоткамі. Яны трапяталіся ў вадзе, плёхаліся, як малыя дзеці.

— Та-ат-ка...—разляглося раптоўнае рэха па ваколіцы.

— Та-ат-ка...

Нічыпар спазнаў голас сваёй дачкі Манечкі. Гэта яна прышла з палёвай работы. Дома не застала бацькі, дык голасам сваім вобыск зрабіла сярод надыходзячага вечару.

— Я тутак...—адгукнуўся стары.

А яна ведала, што ён бывае каля Каменя—туды і пайшла клікаць. Не застала старога і дрыжачы голас апанаваў.

Праз хвіліну Манечка стаяла каля бацькі з засопшымі грудзямі. Яна была босая, у руках трымала белую хустку. Успяеўшы быў твар—наліты заірдеўшымі бурнэлькамі шчокі. Не магла адсапінуцца, слова не магла вымавіць. Дыхала хутка, хутка: усёроўна, як баялася, што ня хопіць у яе часу.

— Татка...—сказала Манечка ўрэшце,—а я вас шукаю...

— Навошта... Я і сам ўжо іду дахаты,—глядзеў Нічыпар на ўзнятую імпаўную маладосць сваёй дачкі.

— Да нас прыехаў з гораду,—сказала яна,—Такарскі Вацік.

— Які Вацік?—запытаўся Нічыпар.

— Вацікам завуць яго, а па прозьвішчу Такарскі,—адказала Манечка.

— Ну дык што... Чаго ён прыехаў?

— Ах, якія вы, татка: „Чаго прыехаў“—жыць прыехаў у наш саўгас. Яго прыслалі, каб Ляксандру памагаў. Ён у нас будзе жыць: Ляксандра яго прызначыў у нашу тую хату.

Узяла бацьку за руку:

— Ідзем, татка, хутчэй. Чаго-ж вы стаіце?

Нічыпар гульлівы сьмех рассыпаў на мяккістай барадзе.

Змрок яшчэ больш насупіўся калматымі бровамі: пачаў уваходзіць у сваю сілу. Манечка ня прыкмеціла ў змроку бацькавай радаснай усмешкі над яе маладою наўнасьцю.

* *

Раніца расьцьвіла півоністаю кветкаю, вялікаю, ружоваю. Ужо даўно каровы саўгасаўскія пайшлі збіраць каюшыну. Коні пайшлі сарціраваць на полі баронамі трактарную раллю. Кляўко з сваім сынам, з Муравейнікаў прыйшлі—прыпушчалі драўкаю другое бярвяно на новай сырабойні.

Меркавалася, што хараство ранішняга цьвету пратрымаецца цэлым днём. Не паказвала неба, каб зьмітрэжыць дзень у яго пагодзе-красе.

І Ляксандра, чалавек, што трымае саўгас пад сваім вокам, рад быў: і гэтай ранішняй красе, і гэтаму яркаму стуку тапароў на зрубе, і гэтаму чалавеку—Такарскаму Ваціку—што ўчора прыехаў з гораду да яго ў памочнікі.

Ляксандра веў Такарскага да новага зрубу: здалёк хваліўся яго веліччу, пакоўнасьцю.

Яны толькі што былі—агледзелі саўгаскую школу.

У гэтым годзе школа шмат узяла верху. Атожылкамі далася на цэлую пядзю. А яшчэ-ж усё лета ўперадзе.

Няма каму ладзіць вечары,—глядзеў Ляксандра на маўклівы твар Такарскага,—маладыя нашы людзі пражываюць самапасам. Прыдзецца табе палутараваць нашу моладзь. Расчэпалася, брат, яна. Стасюк ня ўмее над ёю сакратарыць. Паліцкі не хапае. На ўсе чатыры нагі кульгае іхняе спаняласць пра паліцкі. Табе, брат, прыдзецца выганяць з гэтых ног усю курч.

Каля зрубу новай сырабойні Вацік Такарскі ўбачыў:

Васьмёх мужчын стукалі тапарамі—калупалі пазавую трэску. Пажаваная трэска спрытка ўцякала зверху ад тапара: каб хця не хапіў ён яе лішні раз сваім вострым зубам.

Яны ўвайшлі ў сярэдзіну зрубу.

Вацік Такарскі—ад самых формаў, што туга набіваюцца з прасеяным пяском, ад жалезнага малака, што льецца ў тыя формы, каб застываць густа аж да яркага звону.

Калі ўвайшоў у зруб, глянуў з канца ў канец—на ўспамінку стаў іхні цэх. Такі-ж самы даўжынёю, расьцягнуты, шырынёю распасьцёрты. Толькі іхны цэх замурзаны сажая, а сырабойна

сьценамі, як белым сырам сьвеціцца. Дый няма тут, пасярэдзіне, мачыхі—печы, што глытае жалезныя нежаваныя абрэзкі, што закусвае чорным хлебам—вугольлем.

Застанавіліся на ападках-трэсках. Вацік глядзеў на цесьлярскі спрыт у рабоце.

— Гэтыя з Муравейнікаў,—казаў Ляксандра на Вацікаву пільнасьць.—Сын з бацькам... па прозьвішчу Кляўко. А гэта Жур Лаўрэн, таксама з Муравейнікаў. А гэта нашы, саўгасаўскія... Маўчыць вунь. Сын яго, Харытон, за старшыню ў сельсавеце.

Стоячы недалёка ад Лаўрэна Жура, Ляксандра наўмысьля сказаў у моцны слух:

— Таварыш дзядзька Лаўрэн ніколі не адмовіць. Абзавешся яму і калі ў яго часу ў запасе і пазычыць нам свайго часу дзянэк-два...

Жур счуў, што гутарку трымаюць пра яго і тапор свой патарчакаю ўткнуў у бярвяно. Нагу перанёс з таго боку сьцяны на гэты бок ды:

— Што гэта, таварыш, да іх прыехалі на пражываньне?

Ваціка цікавасьць узяла глядзячы на гэтага чалавека твар, валасамі заросшы нараўне з яго барадою.

— Да іх...—адказаў Вацік Лаўрэну, а потым дадаў:—І да вас.

— Так, так... Канечне,—гаварыў Лаўрэн,—у іх шмат работы. Яны наймаюць, наймаюць і рады мала. Ём бы яшчэ чалавек з дзесяць...

— А чаму-ж вы тут, гуртам, вёскаю, не памагаеце свайму саўгасу?—сказаў Вацік.

Лаўрэн унурыў свой валасаты твар: вытрасаў пальцамі трэскі з пазу—гаварыў:

— Свая работа. Кожны заняты сваім, як кажуць па-нашаму, разгарненьнем. Думаеце: у нас гэж шмат работы. Але от як напросіць заведуючы Ляксандра... ну-у, раз трэба, дык і трэба... Бугайчыка пусьціць... тое-сёе: у іх-жа свой каваль... ды чалавек ён ня дрэнны: бывае жывёліна прыпрэцца да збжыны...

Ня ўцяміў Вацік апошніх слоў пра бугайчыка, але запытаў не хацеў, баяўся, каб не перапыніць Лаўрэнавай думкі. А ён скідаў трэскі і гаварыў:

— ...пуд жыта, бывае, ні ўцяць, ні ўзяць — Ляксандра і адважыць...

І падняўшы вочы на Ваціка:

— Дык вы, мусіць, тут, кажуць будзеце цэлае лета?

— Буду,—нехаця адказаў Вацік.

А каб зьмесьці гэтую сухасьць з сілаю дадаў:

— Будзем знаёмымі суседзямі.

Хацеў ісьці: Ляксандра стаяў аж у канцы зрубу.

Скрануўся з месца: глядзеў перад сабою, каб не спатыкнуцца аб трэскі.

А Лаўрэн:

— Мо' маеце газэтку?...

Мацінуў Вацік рукамі па кішэні:

— Старая,—сказаў дастаючы з кішэні.

— О тож і добра... Курыць, ведаеце, хочацца, а паперы — хоць запалі—ня трэсьне.

Вацік ішоў ад Лаўрэна і нёс у сваіх думках:

— „Кажуць“ прабуду цэлае лета... Як у іх скоро ведаюць? Не пасьпеў пераначаваць, як ужо...

Ішоў, а сэрца яго нібы то падтрымлівала абэручкамі цвітучая раніца. Тады было лёгка, радасна. Але надыходзілі моманты, што як-бы выпускала раніца з сваіх абэручак яго сэрца: — тады цяжкім каменем вісела ці то сэрца само, ці то адзін на сэрцы камень.

І от гэтак яно з Вацікам каторы ўжо год: абы надыйшла радасць, трывога крадзецца, каб яе адсунуць. Тады робіцца цяжка ўсяму целу. Вацік ведае, што гэта за трывога і ён баіцца яе.

... К вечару ўсе ваколіцы ладзілі пераладамі разлягаліся пра новага чалавека ў Чырвоным.

У Муравейніках гаварылі:

— Калектывы прыехаў рабіць. Горад цяперака людзей такіх рассылае на калектывы...

— У сябе хай горад робіць калектывы. Чаго яму да нас? Мы ня езьдзім, каб у іхніх заводах, хвабрыках рабіць калектывы. Мы іх не чапаем.

На Малінаўках гаварылі:

— Ён прыехаў, каб нас выведаць... Каб працуць, хто што будзе гаварыць на ўласць. Ён прыехаў пераадзетым...

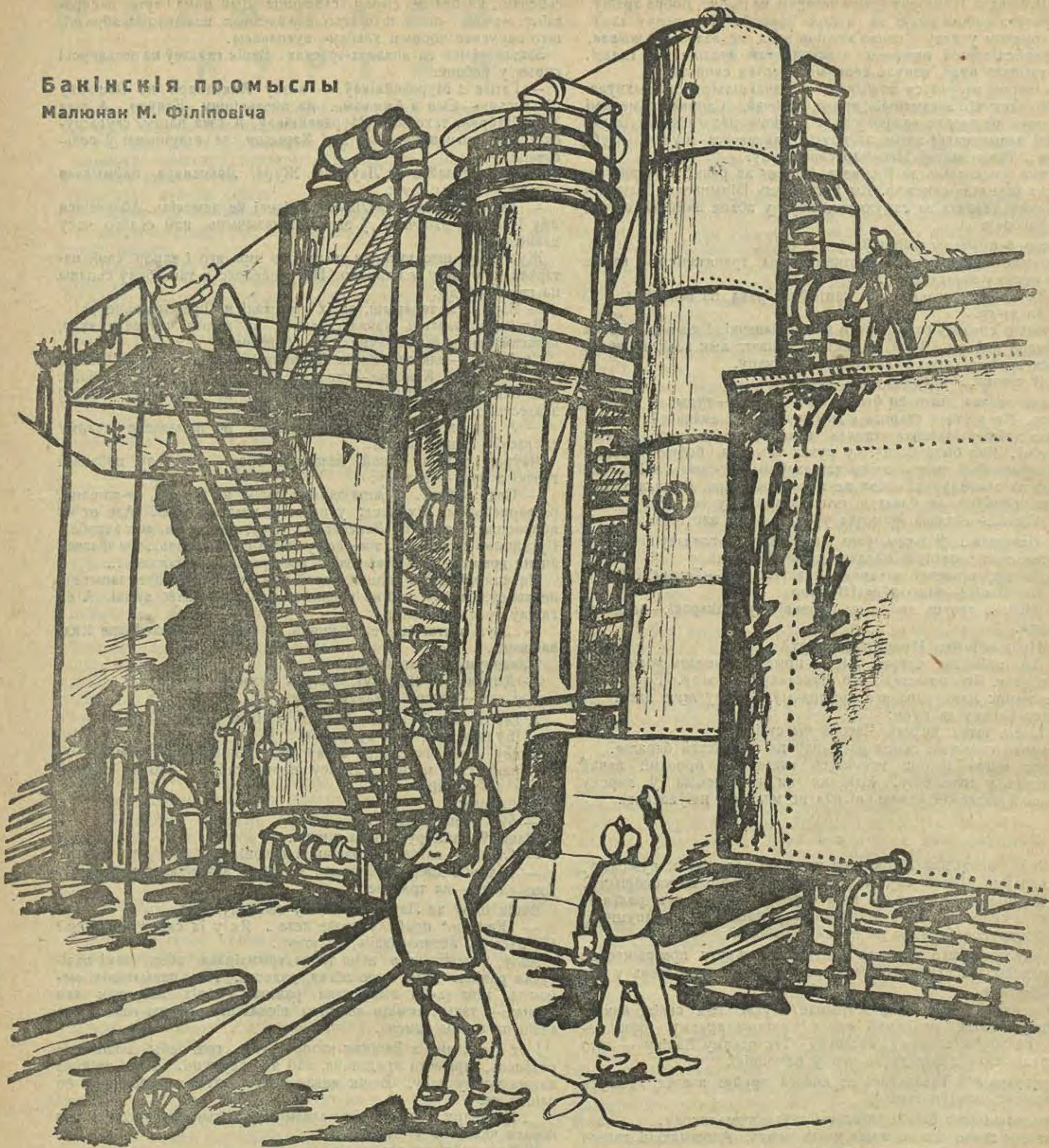
А саўгасаўскія жанкі:—Юзічыха да Дзям'яніхі—

— Відаць, панятлівы чалавек. Я зайшла да Нічыпара, дык ён еў. Сам выйшаў на кухню, сам і хлеб узяў, і адрэзаў. І лыжку ўзяў з заложніку...

Булгак з Трэцяй Малінаўкі гаварыў на Другой Малінаўцы Данілу Шчупаку:

— Кажуць, што яго прыслала ячэйка, як чалавека спраўнага на язык. Па-мойму, калі язык ходарам ходзіць—розум ляжыць у таго чалавека пад замком.

Бакінскія промыслы
Малюнак М. Філіповіча

ТРАКТАРЫСТЫ НЁМА

Верш
Т. АЛЕСІНА

Нёма падышоў да машыны
Шырокае, ды кароткай,
Калі яшчэ пэ-над далмай
Дзень вісеў у зяродку.

Сядло пакруціў—пераправіў
рукою—гэткай трапнаю...
Многа ўзару я папару
табою, мілы мой трактар.

І гул матоў у трапетнага
З... у сталёвым звоне;
ён першаю бег выведкаю
на паўкруглыя загоны...

Залажыўшы рукі за шыю,
Нёма ўдыхнуў паветра...
— Эх, ты мая ды машына,
ды пяшчаныя гектары!

Нёма трактарыст—з закалкаю:
і працавіты й сур'ёзны,
таму паабапал галкаю
чарнелі ў яго барозны.

А восень ужо пад гарою
атрасала з дрэваў лісьця;
штурхала жаданьне ў гэроя,
каб заараць больш іржышча.

Пад поудзень на шэрым гасіну
вокам не абкінуць ральді.
Нёма перавыканаў наметку
і не заўважыў калі—

рэха іржавае рэйкі
гушкалася па-над дзядзіцам;
гайсала па алейках,
па зялёным гасьцінцы...

А там пападала ў алешнік,
ваўшы пад сонца косамі...
Сонца алешнік да рэшткі
пераплятала палосамі.

Прыпала ў стрэхі будынкаў!
Гразла на чорназёме...
Клікала да перапынку
трактарыстага Нёму.

Нарыс
Цімох Мешчараноў

Дзе быў уціск і зьдзекі.

У вялікім панскім садзе на яблынях і грушах распукнуліся пахучыя пучкі, пачынала расцвітаць вішня; з поўдня навяваў цёплы вясновы вецярок, мякка дакранаючыся да верхавін дрэў.

Дом і надворныя будынкі былі бязлюдны. Вакол панавала мёртвая ціша і пустаўняне. На двары валяліся разбітыя цэбры з паржавелымі абручамі, проста на ганку ўверх дном стаяла вядро бяз дэжка, па двары бялелі кавалкі газет і парваўшыя паперы.

Раніцою, калі сонца паднялася высока, у двор уехалі фурманкі, якіх сышлі людзі. Іх было чалавек з трыццаць, апрачаны яны былі стрыката, не па-тутэйшаму. У руках яны трымалі чамаданы, пашарпаных дальняй дарогай, на якіх ярка былі відаць наклееныя мытняў і ярлык вакзальных камер захову ручнога багажу.

Фурманкі неехалі, а людзі засталіся. Астаўшыся яны зляжылі ў пустым пакоі свае пакункі, і пайшлі на сядзібу, аглядаючы яе са ўсіх бакоў.

Гэта была гаспада з сядзібы, батрацкія рабочыя, беларусы, якія вярнуліся з Амерыкі ў родныя мясціны. Пан Шыбаню і сусед яго Ельск — уладар эканоміі Ружанопаль — сыпехам сабраліся і паехалі ў панскую Польшчу забраўшы туды ўсю жывёлу і інвэнтар. Засталіся толькі голяыя будынкі: дом, сьвіран і некалькі хлявоў.

Чырвоная армія дапамагала працоўным Беларусі выгнаць з чымаліных гнёздаў у якіх дваран і памешчыкаў. Усе, што будавалася, усё, што нажывалася на рабскай працы, потым і кроўю было зьвернута на праўдны гас адарам.

Яшчэ да вайны, сяляне-беларусы, зацісканыя з усіх бакоў, ад непасільных падаткаў і хамства паноў, прыставоў і страж-

нікаў, ехалі цэлымі групамі ў Амерыку. Аднак, як толькі яны ўчулі, што ў родных краях наступіла свабода, іх ахапіла імкненьне вярнуцца дамоў. І ў гэты ўдалы я вырванца толькі ў 1921 г.

Прыезжыя „амерыканцы“ разьяжджаліся па сваёй краіне. Многія яшчэ ў дарозе аганізаваліся ў камуны пад кіраўніцтвам камуністычных арганізацыяў, якія ўзьніклі яшчэ ў Амерыцы. Во ў той арганізацыі групы працоўных ЦВК БССР прадставілі месца для арганізацыі камуны.

Гэта было слаўнае месца. Добры сад, паддасак, дом — але гэта і ўсе. Была пустэча, было ўсё разбіта і абшарпана. Ня было на што несецца, ні легчы. Ня было ні ложка, ні міскі.

Вечарам усім захацелася есці. Знайшлі на дварэ стары, шчарбаты кінуты чыгун, дбайна абмылі яго і зварылі з бульбы бульён. Пах яды дражніў здаровы апэтыт, але... ня было лыжак. Хоць рукамі боўтайся. У аднаго знайшлася прылада для галення. Прышлося прыстасаваць мыльцу, з іякой хлябалі па чарзе. Зраўма ла, што абед гэты зацягнуўся.

Комунарам адразу сталі яснымі абавязкі. Трэба было пачаць працаваць, і з нічога нешта сварыць. Час — красавік месяц, сяляне з ваколічных вёсак пачынаюць сяўбу, а ў комунараў ніякіх сродкаў у вытворчасці, апрача паўта і дзес тка рыдлёвак, купленых яшчэ ў Менску.

Рыдлёўка, дык рыдлёўка. Пакуль хадайнічалі перад арганізацыямі, каб дзе-небудзь дастаць коняў, усе ўзяліся за рыдлёўкі.

Труднасьці паўстава і адны за другімі. Недаставала хлеба, недаставала падчас і бульбы. Галоднымі хадзілі за трыццаць верст, каб дастаць коняў. Нарэшце ў адным саўгасе адпусьцілі пару коняў, шэсьць кароў і дзесятка авечак. У коняў сыла

кагоста, яны ледзь паднімаліся. Калі запрэглі іх у аднаконны плуг, яны я.о не маглі нават з месца крануць. Тады камунары ўпяр-гліся самі—два злева, два справа, і т.к. памагалі коням цягнуць плуг.

А зямлі было многа—231 га. І трэба было быць асабліва трывалым, каб ня збегчы ад гэтых труднасьцяў. Знайшліся і такія, трэцяя частка ўсё-ткі здала пазыцыі—ацуралася камуны, і з трыццаці чалавек, асталося дваццаць тры.

Навакол бадзяліся бандыцкія шайкі, і хоць у камуне была ўсяго адна вінтоўка, але яны сюды так і не заглянулі. Хадзілі чуткі, што ў камунараў былі бомбы, кулямёты і нават гарматы.

На вёсцы камунараў абсьмейвалі ў вочы:

— Зьбяжыце і вы, ня вытрымаеце,—гаварылі ім цярэбачы рукамі бароды, кулакі.—Вы прызвычаліся ў Амэрыцы беларучнічаць...

Але камунары ня з тых, народ заўзятый, і хоць парт'ячэйка была невялікая—ўсяго 8 чалавек, але кіравала яны ўмела і падтрымлівала бадзры настрой і бальшавіцкі дух сярод беспартыйных.

Мацнела па Беларусі Савецкая ўлада, расьлі камуны, саў-га-ы—і гэтая камуна „Чырвоная Звязда“, пачала забудоўвацца, прыводзіць у парад гаспадарку, павялічваць дастаткі.

Будаваўся новыя хлявы падлячылі коняй, зьняўшы ўраджаі, купілі новых. Патроху зьмяншаліся труднасьці.

Прыгаладзь і ўсё што бывае пры гэтым—засталося ззаду.

Пас ля XV зьезду ўсеКП б)—яшчэ лепш стала. Адпусьцілі крэдыты. Яшчэ да гэтата, камунары ў 24-м годзе абж-ліся трактарам Фордзонам. Гэта быў першы трактар ва ўсёй Беларусі, і сюды ў камуну прыходзілі глядзець на яго работу нават з далніх вёсак.

У 1929 годзе ў камуну ўліліся новыя члены, сяляне з двух суседніх пасёлкаў. Раней яны працавалі на паноў Ельскага і Шыбанавы; запэўніўшыся, што ў камуне можна сапраўды пра-паваць на сябе, я не на пана, яны прыйшлі ў камуну са ўсім сваім скарбам.

— 3 гатовага палена можна вогнішча распаліць,—казалі камунары, але сялян у камуну прынялі. Такім чынам, камуна

вырасла амаль у тры разы. З ростам членаў раслі і аб'екты для працы. Павялічылася засеўная плошча, павялічылася малочная гаспадарка, пашыралася садоўніцтва.

У момант організацыі камуны было членаў 23 чал., а цяпер іх 75, ды 68 дзяцей, з якіх шмат ужо падлеткаў. Агульны побытак вырас значна і ў 1930-м, напрыклад, годзе, дасягнуў 33.260 руб. Кароў камуна мае 83, а было іх шэсьць. На сьвіней таксама зварочваецца ўвага: у камуне ёсьць больш за сотню галоў чыстага ёркшыра.

Гэтую гісторыю нам каратка раскажаў старшыня камуны Дрычын, стары партыйец. Вялікая талоўка была бітком набіта гасьцямі—чырвонаармейцамі, манэўраваўшымі тут, і камунарамі, якія прымаі гасьцей.

Сяўба, убоўка, сіласаваньне—усё гэта ў камуне праводзіцца пры сустрэчных плянах камунараў, з перавыкананьнем іх. Рэалізацыя пазыкі па заданьні ў 1.000 руб. перавыканана на 1.200 руб. Добра працуюць ячэйка Асаваляхему, Аўтодору і МОПР'у.

Камунары з вялікім задавальненьнем прымаі гасьцей—чырвонаармейцаў. Дзяліліся сумеснымі плянамі, абменьваліся гутаркамі аб сваёй рабоце.

— Цяпер мы ўпэўнены, што тэхніка ў нашай Чырвонай арміі магутная—гаварылі камунары.—Баяцца звароту паноў назад ня прыходзіцца...

Вечар зацягнуўся. Чырвонаармейцы-танкісты неахотна разыходзіліся адпачываць. На другі дзень абыйшлі ўсе пабудовы: канюшню, кароўнікі, сьвінарнікі, сыраварнікі і інш.

— Эх, толькі рабочых рук нед хват—скардзіўся таварыш Лысюк, сакр тар ячэйкі.—Вось, калі хто дэмабілізуецца,—калі ласка, сюды да нас.

Гісторыя камуны, яе посьпехі былі практычнай лябараторыяй для байцоў. У колгасы запісаліся яшчэ тры чалавекі і ў партыю два.

Камунары падарылі Чырвонай арміі добрага верхавога каня.

Раён манэўраў.

М Л Ы Н

Зьмітро Віталін

Пракляты млын...

Ён бы вядзьмар
у гэтай белі, гэтай сіні,
калі няма й паміну хмар
і маладзік здаецца стыне...

Ён прытаіўся і прыціх,

ён сочыць нешта і варожыць...

Гэй хто там шэпча ў трысьці?
Хто цягне човен мой парожні?

Хто расьцягнуў навокал ткань?
Хто зьнік у белым пад вярбою?
Гэй-гэй, чыя там галава
ўзьнялася раптам над вадою?

І зьнік кудысьці маладзік...
А ноч ясьнела і ясьнела...
І выплыў з рэчкі вадзянік
з непараўнальна дзіўным целам...

Наладзіў ён цудоўны баль,
страшэнны баль сабе й русалкам...
Траслася спуджана вярба
ў абоймах жудасных і палкіх.

І здэцца, сьцішылася плынь,
каб рыб латвей русалкам грызьці,
і млын...

Куды-ж падзеўся млын?!

...— Ты ў ім храпеш і нешта трызніш...

— Дык гэта сон...

І млын—як млын,
ракоча хвалямі турбіна...

А за вакном—такая глыб
Вады, спакою, стыні і сіні...

І толькі сумная вярба
трэсцэцца белымі лістамі.
Ёй, мабыць, сьніцца той-жа баль,
дзе кос і цел—ліхая замачь.

Дзе скача злосны вадзянік,
дзе пацалункаў дзікіх пloidма.
дзе ўпаў у рэчку маладзік
і зьнік ў русалчыных абоймах...

... І я устаў на поўны рост,
Узьняўшы думы з гідкай твані
У век дынам і шасьсярон,
У край вялікі будаваньня.

Маниёр, пусьці другі матор,
ад паравой пусьці машыны!
Хай прабяжыць аж цэлых сто
сто конскіх сіл па гэтай стыні!

Хай закалоціцца спакой,
хай скалатнецца нават месяц
над гэтай ціхаю ракой
ад нашых дзіў, ад нашых песень.

Пусьці-ж, пусьці яшчэ матор,
пусьці матор на ўсе, на сто!..
Мы не дапусьцім нашы сны
трывожыць байкай старыны,

Мазы, 1931 г.

КРАЇНА ПАВІННА ВЕДАЦЬ СВАІХ ГЕРОЯЎ

Зав'язує направа: 1) т. Місенькі — галоўны майстар фабрыкі. Даў рад рацыяналізатарскіх прапаноў. Чл. КП(б)У. Прэміяван паездкай у Маскву і Ленінград.
2) т. Міклэшэўскі — механік фабр. Крупскай. Вынайшоў часальны варштат, які дае 6324 р. эканоміі. Прэміяван 500 рублямі. 3) т. Выхора — завод „Кастрычнік“. Зрабіў валікі замест імпартных. Кандыдат КП(б)У. Прэміяван 150 руб. 4) т. Шпаноўскі — зав. „Кастрычнік“. Яго прапанова па абточцы дае 5000 р. эканоміі. Комсамолец.

5) т. Баркун. Вынайшоў аўтаматычную шпульку. Дае 10.000 р. эканоміі. Прэміяван 500 руб.
6) т. Герцын. Яго вынаходства дае 10000 руб. эканоміі. Прэміяван 1000 руб.

ДАЦЬ ТЭМПЫ ТОРФАПРАМЫСЛОВАСЬЦІ БССР

Было так: Шумеў на Беларусі лес, калыхаліся дрэвы, гоман верхавін навяваў журбу і смутак. Хадзіў за сахой беларус-селянін і, слухаючы сьпеў лесу, марыў аб лепшай долі. А доля ня ішла, ня было яе, недзе загубілася. Зямлі мала, ды і тая зусім зьнясілена, ня хоча раззіць. Але ня кідаў селянін зямлі, яна яго адзіная радасьць, адна надзея жабрачай гаспадаркі. А побач раскінуліся панскія фольваркі, занялі лепшыя месцы, зачынілі бедняку селяніну ўсе шляхі і дарогі. А тут і свае мірады хутароў панастанавілі і цягнуць жыццёвыя сокі з пакутнага цела бедняка.

Ідзе за сахой селянін, заходзіць да лесу Шумінь лес, калыхаюцца дрэвы, гоман верхавін навявае журбу і смутак. А за лесам на мяккіх купінах разьляглася мохавая балота і ляжыць нібы адпачывае. Перадкаваючы з купіны на купіну, разьбегліся па ім дробныя сасонкі і ў няпэўнасьці спыніліся. Боязня бегчы далей, там пад тонкай карой векавая дрыгва, ступіш неазьцярожна і правалішся.

Шумінь лес, навявае пэўнасьць думы, а на балотце цішыня. Таму і слаўся так мякка мох, таму і спавівала сэрца бязьдзейнасьць.

Так было, але больш ня булзе.

Ідуць па полі трактары, паддымаюць глебу, адчыняюць ужо скоьлікі вякоў зачыненныя для селяніна шляхі. Яшчэ часам не даеьць ён, часам абшарпаны, але ў сэрцы гарыць надзея, пра-

ДОНБАС НА БАЛОТАХ

цве пьвёрд і ўпэўнена на будоўлі новага жыцця. Працуе ён на фабрыках збожжа і проста ў колгасах, няўпінна ідзе да рабочага, да сьвядомага змаганьня за лепшую будучыню.

Ідуць па полі трактары, даходзяць да лесу. Шуміць лес, калыхаюцца дрэвы, гоманяць верхавіны аб вялікім уздыме.

А за лесам на мяккіх купінах разьляглася мохавая балота. І была на ім ціш і бязьдзейдзе. Ад самага нараджэньня спала яно, набіралася моцы, нібы адчувала, што прымусяць яго працаваць.

І вось: на балота прышлі рабочыя — уладары жыцця. Узняліся паўскраі балот будынкі, па зялёных імшарах пайшлі фрэзеры, стук машын заглушыў верхавінны гоман. Ад недалёкага заводу па вузакалейцы прыбег першы цягнік. Сон балота быў парушаны.

Пачалася здабыча торфу.

М о га на Беларусі лясоў, многа і балот. Але расьце і прамысловасьць Беларусі, расьце яе рабочая кляса. Будуецца ўсе новыя фабрыкі і заводы, уступаюць у строй ўсе новыя электрастанцыі і ўсе іх трэба забясьпечыць апалам. Няма на Беларусі вугальных басэйнаў, лясы высыкаюць на апал — не на доўга хопіць. Многа на Беларусі балот, і таму галоўны апалавы рэсурс — торф.

Раскінулі балоты свае ўладаньні на 20 тыс. га*) як дамаў ты гаспадар, за ўсё свае жыццё сабралі вялікія запасы торфу. Прышлі інжынеры вызначыць запасы, вылікі перавалі на колькасьць гатовай прадукцыі і атрымалася 12 000 мільёнаў кубамэтраў або 1 200 мільёнаў тон сухога торфу. Запасы вялікія, вяліка крыніца энэргіі і пойдзе яна на сацыялістычныя прадпрыемствы, на ўздым народнай гаспадаркі, на павышэньне жыццёвага ўзроўню працоўных.

Да 1926 г. было некалькі дробных торфараспрацовак „Зьвязда“ ў шклозавода „Комінтэрн“, „Ленінскі шлях“ у шклозавода „Ільліч“ і г. д. З уступленьнем у пэрыод рэканструкцыі роля торфу

* Па няпоўных даных.

Нарыс
Янна Шарахоўскі

яшчэ больш павялілася. Былі адкрыты новыя торфазаводы, прадпрыемствы, пачалі пераходзіць на тарфяны апал, калі тарфяных балот пачалі ўзрастаць волатэ беларускай індустрыі.

У 1930 г. працоўныя Саюзу ўзналі аб новай перамозе — на Асінаўскіх балотах у строй уступіў Асінстан.

Гудуць правады Асінстану, пабеглі яны праз пал і лясы на фабрыкі і заводы, яго агні палаюць на цэлым шэрагу прадпрыемстваў Воршы, Магілёва і інш., яго энэргія прыводзіць у рух тысячы машын.

Асінторф — адзін з самых вялікіх торфараспрацовак. Для гэтага досыць сказаць, што па Асінторфу на 1931 г. была запраектаваная здабыча ў 100 тыс. тон. Яшчэ большыя маштабы ў торфазавода „Шлях сацыялізму“ (праектавалася 120 тыс. тон), які забясьпечвае апалам папаровую фабрыку „Герой працы“.

Гудуць правады Асінстану, бяжыць па яго правалох пераробленая ў кілеваты цяплынёвая энэргія торфу, перагукваюцца яны з правадамі электрастанцыі „Чырвоная Бярэзіна“, „Эьвод“, Крычаўскай, Бабруйскай і інш., якія таксама працуюць на торфе.

Расьце прамысловасьць БССР, расьце яе рабочая кляса, расьце і торфапрамысловасьць.

На сёньнешні дзень яна ахоплівае дзесяткі прадпрыемства амаль усіх галін беларускай прамысловасьці. Торф варушыць колы папаровых фабрык, „Комінтэрн“, „Ільліч“, торф прадзе ніткі на Віцебскай фабрыцы „Дзьвіна“, вяжа панчохі на панчошнай фабрыцы, на трыкатажнай выабляе трыкатаж, шьве гатовае адзеньне на швейнай фабрыцы імя Дзяржынскага, вырабляе штучны шук на шаўковай фабрыцы ў Магілёве азітон — на Быхаўскім азітонавым заводзе, запалкі — на фабрыках „Днепр“, „Езуўі“, дае энэргію Дняпроўскай мануфактуры, Аршанскаму камбінату, Гомельскаму заводу, „Чырвоны хэмік“ і цэламу раду цэлавых заводу.

Торф можа скарыстоўвацца ня толькі для апалу.

Ён зьяўляецца добрайкасным подсыльцам, добрым угнаеньнем для калектывізаваных палёў. На 1-Х—193 г. на торфараспрацоўках было занята 8 300 рабочых і служачых. Калі ў 1930 г. капіталаўкладаньні на торфапрамысловасьці складалі 2 5 8 тыс. рублёў, то ў 1931 г. яны выраслі да 3 0 9 тыс. руб.

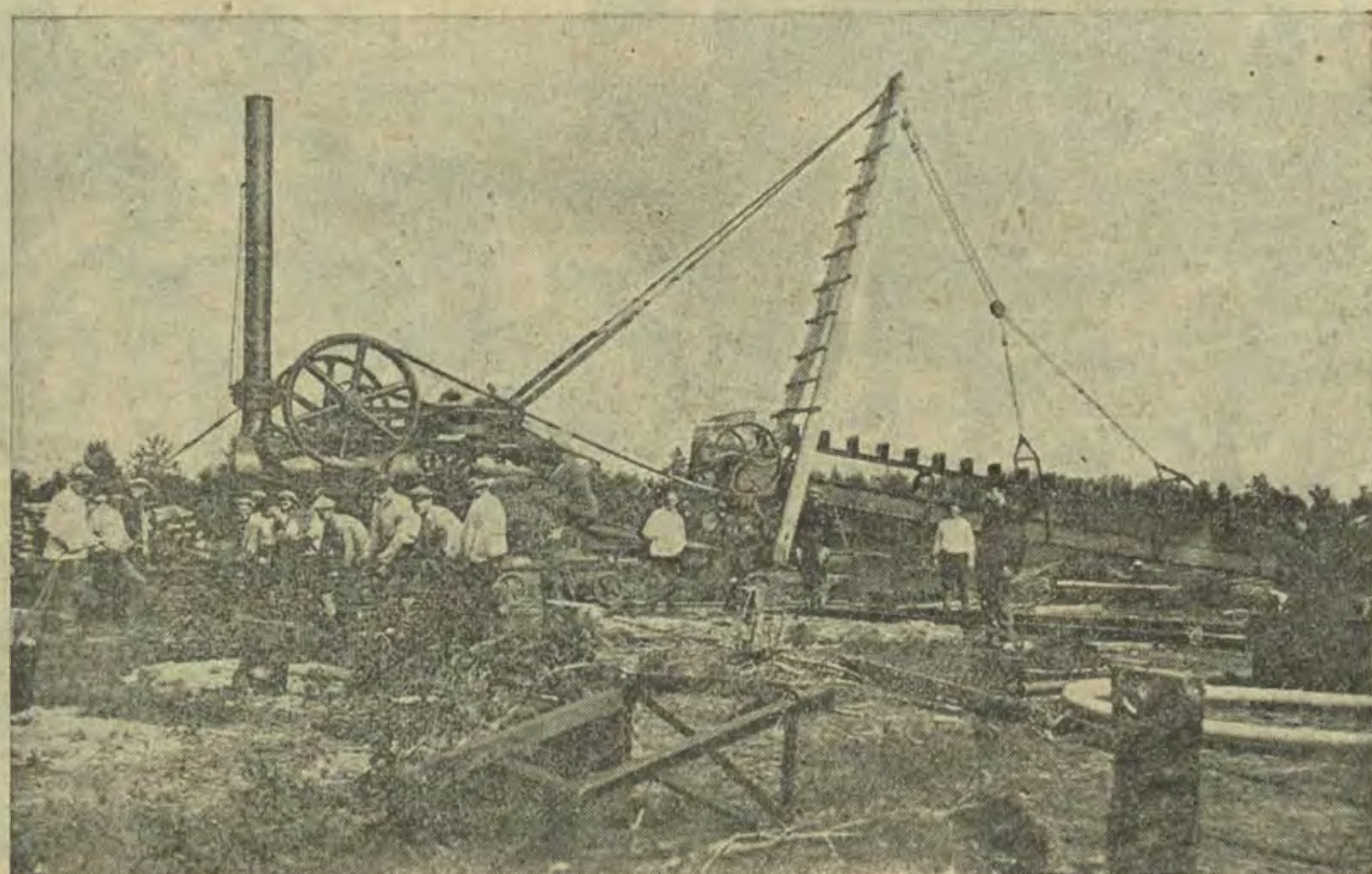
У красавіку 1930 г. усе торфараспрацоўкі былі перададзены торфааб'яднаньню. Ужо тады выявілася неадкладная неабходнасьць машынізацыі торфазаводу. бо самацужныя мэтоды работы, якія ўжываліся да таго часу, вычарпалі сябе і зьявіліся тормазаў у павышэньні прадукцыйнасьці працы.

З 1931 г. разгарнулася ўпартае змаганьне за тэхніку, за машынізацыю здабычы торфу. З мэханізаваных мэтодаў найбольш падыходзячымі да беларускіх умоў аказаліся: малы-гідроторф, фрэзерны, гідра-чарпаквы і багерны. У 1931 г. машынным спосабам (па ўсёй вядомай ужо было здабыта 94 проц.

усяй прадукцыі, але гэта яшчэ не вырашае праблемы мэханізацыі працэсу выпрацоўкі торфу. Нават больш, на мэханізаваных вуча тках работа не стаць на належнай вышыні. Так па фрэзарнаму торфу, які здабываўся на гідразаводах: „Грабянёва“, „Давыдаўка“, „Чырвоная Беларусь“, „Асінторф“, „Шлях сацыялізму“, „1-а мая“, „Комунар“ праграма 1931 г. выканана толькі на 1 проц. Па мэтоду малага гідроторфу ішла здабыча на заводах: „Грабянёва“, „Шлях сацыялізму“, імя Даўмана, „Воля“, Програма в канана — на 53,2 проц. і праграма здабычы на 1931 г. па ўсіх відах выканана на 53,9 проц.

Торфапрамысловасьць мае вялікія дасягненьні. Перапачатковыя наметкі пэўгодкі ёй перавыкананы. Але гэта не дае ёй права адста а в ад плянавых заданьняў.

Донбас на балотах павінен выраўняць фронт у выкананьні плянаў.

На здымках гідрэлеватарная ўстаноўка (гідроторф) на торфазаводзе „Воля“.

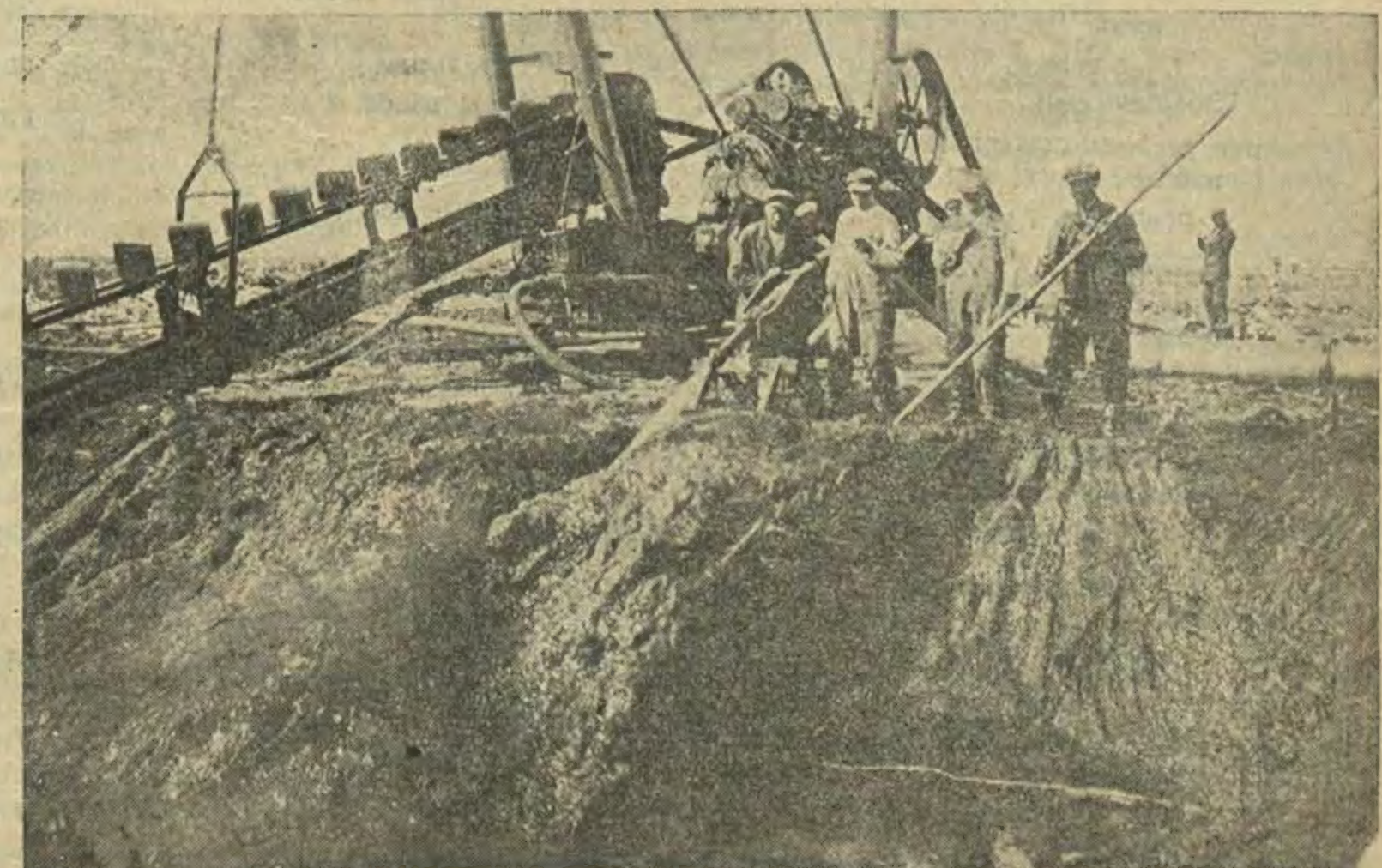

фото Лундзіна

ТАК НАРАДЗІЛАСЯ ПОМСТА

Яніна Шарахоўскі
эскізі

Каляруе раньне.

Багуць па полю імклівыя хвалі, пабліскае на сонцы золатам налітае жыта.

Гнуцца каласы да самай зямлі, кладуцца на дарожны пыл, хваля коціцца праз дарогу і знікае ў блакітнай далі.

Па дарозе едуць двое маладых сялян, едуць і цяла размаўляюць.

— Бачыш урадзіла, — хмура гаворыць Цімох, спадлоб'я глядзіць на жыта і дадае:

— На нашым пагноі.

Глядзіць на брата Рыгор, у яго тыя-ж самыя думкі і коратка кідае:

— Няхай, не разжывуцца.

Вечер даносіць сокаты жніўкі, гукі льюцца дробненькімі цурочкамі, ды не на радасць братом гэтыя гукі.

Бярозаўскія хутары былі знаёмы далёка навокал. Багатая, шчодрэя зямля, багатыя гулявіны гаспадары і шчыхі скаргі парабкоў дзесьці ў закутку...

Добра жылі людзі, шчасліва жылі і ніпачым ім былі людзкія сьлёзы.

І доўга-б яшчэ было гэтак, ды новая сіла прыйшла на палі, організаваў Васіль колгас, раскулачылі бярозаўцаў, а маемасьць аддалі ў колгас.

І ходзіць цяпер жніўка па бярозаўскай зямлі, падразае высокае жыта, а на хутарох жывуць колгаснікі.

Было вялікае, шумнае гняздо і ня простыя ў ім былі птушкі, а з пар ды тых, што перад ноччу вылятаюць на здабычу. І жылі яны без тугі і клопоту, адчуваючы сваю моц, вясёла і бяздумна пілі жыццёвую слодычу. Але налягла бура-ява, раскідала гняздо, і паляпелі засмучоныя драпежнікі супроць свайго полі ў нязвычайны і далёкі вырай. Засталося толькі двое маладых ды і тых перасялілі ў суседні раён.

Не падабаецца ім у суседнім раёне, усё яшчэ думаюць вярнуць былое багацце і пасяліцца на старым месцы.

Ужо год прайшоў, кулы ня ездзілі, але нічога ня выходзіць.

Была надзея, што разваліцца колгас.

— Там-жа адны гультаі ды галеча. Ці-ж яны змогуць весці гасп дарку?"

Ужо год прайшоў, трымаецца колгас, мацнее, набачыліся людзі гора і цвёрда рашылі не здавацца. Добра вядзе гаспадарку Васіль, не нахваляцца ім колгаснікі, вясной машыны купілі, цяпер урадзіла жыта—будзе лепш.

Едуць па дарозе бярозаўцы, пабліскае на сонцы золатам і літае жыта, коціцца хуткія хвалі.

Нешта новае, моцнае прыйшло на полі, зруйнавала ўсе дзедаўскія звычкі, пазбавіла бярозаўцаў гаспадаркі і няма ім месца.

— Як-жа жыць?"

Хачелі ўступіць у колгас бярозаўцы, прыходзілі на свой стары двор, прасілі, перад старшынёю шапкі здымалі і ўсё дарэмна.

— Нельга, — гаворыць Васіль.

Ходзяць у жніўцы бярозаўскія коні, бярозаўскія каровы даюць колгаснікам малако, жывуць колгаснікі ў іхных хатах, а іх ня прымаюць.

Цягне бярозаўцаў на свой стары двор, бачаць, будуць колгаснікі новы машыны хлесты, хочацца і ім працаваць разам з усімі і зноў перад імі: Васіль.

Зараз едуць яны ў мястэчка праз былое сваё поле, коціцца хвалі золатам налітага жыта.

За жытам узняўся новы машыны хлесты, бялеецца новы гонтавы дах, новае жыццё ўступае ў свае правы, і нярадасна ў іх на сэрцы.

Чутней становіцца сокаты жніўкі. Рыгор углядаецца ў далеч і глуха гаворыць:

— Васіль.

Глядзіць і Цімох.

Усё бліжэй і бліжэй жніўка, растуць, павялічваюцца коні, Васіль ужо волатам стаў.

Здаецца ім цягнуцца доўгія рукі, прастор ахапілі, адсунулі поле, знікла дарога, бярозаўцам некуды ісьці...

— Васіль уся прычына?

Так нарадзілася помста.

НА БАЯВЫХ ПАСТОХ

С. Ліхадзіевіч

Фрэзер

вырэзвае

рамы.

Ліжучы

нажы

кражы.

Зборшчыкамі,

сталарамі

нам

працаваць і жыць.

Сушыць,

прасуе фанэру

наша

малодасць.

Звоняць

настружана нэрвы

тысяча—

мі ладоў.

Вежы ўзводзім на сілас,

мы—

муляры.

муроў.

Водзім каманды касілак

на напавы

ў мурог.

З прагнасьцю

ў напэўнасьць

рушаць к нам

напрасьцяк

крокам

размерана-пэўным

несьці

абветраны сыяг.

Мы гэта—

мільёны,

што забуюлі вакол.

Мы гэта—

шыр колёны.

зьмена

бальшавікоў.

Моц наша ў абароне

пыльна трымае штых.

Стане яна гарою

перад нападам тых,

тых,

што жыццё праелі

за бялізной стала,

тых,

што пілюляй шрапнелі

хочуць нас

частаваць.

Знаем,—

у іхным тыле,

не на спакой ды на мір,

строй комсамольскіх флётый

зложвае дынаміт,

Мора няхай ці скалы

свят абяззубелы,

знай:

рукі нам

паціскае

амерыканец—рабочы Свайс.

Гэтага

вам ня скеміць,

год вам няхай па сто,

з намі

ротфронтаўка Эмі

на баявых пастох.

Сіверам

апавіты

ў будаўнічых баёх.

Чырваньню акавіты

сэрца

поім

сваё.

Масянж—

на твар.

У рукі—

моц.

У шыр, братва,

разгон дамо.

Верасень 1931.

ХАРКАЎСКІ ТРАКТАРНЫ ЗАВОД

Нарыс
М. Пасьлядовіч

У Харкаве, на вакзале, вычитваем з газэты „Камуніст“: „Учора раніцой першы трактар з маркаю ХТЗ зышоў з конвэера“.

Харкаўскі трактарны завод? Першы трактар? Дзіва. Як яшчэ мала ведаем мы пра нашы дасягненьні...

30 чалавек ударнікаў другой бальшавіцкай вясны і ўборкі ўраджаю*) аж гараць ад нецярплівасьці хутчэй выехаць на гэты хітрук-завод, які нечакана зьбянтэжыў нараджэньнем першага сталёнага каця.

— Астаноўка. Новы Харкаў. Трамвай пакуль што далей ня ідзе.

Сьпяшаемся выбрацца з вагону. Аглядаемся: да заводу яшчэ з поўкілёметра, а мо' крыху і больш. Але ўжо і адсюль мы дзівімся з ягоных памераў. Дзівімся з вялізных даўжэзных цэхаў—шкло і бетон, з шматлікіх шасьцінаваровых дамоў рабочага гораду за 15 толькі месяцаў узьнятых энтузіязмам рабочай клясы на пустэчы украінскага стэпу.

І ўжо адсюль чуем гул і грукат вялікага будаўніцтва. Недзе пюць песьню сталёныя пілы, грымяць бляхаю на дахах рабочых. Блізка ля нас трушчаць цяжкімі малатамі каменны і залатыя пыскі агня сыплюцца на сухую зямлю.

Усхваляваны літвін Папіртус, ударнік калгасу *Леніна, Аршанскага раёну*, няпрымётна лэпае пальцамі ля вачэй. Неабмежаванае зьдзіўленьне бегае па твары *Эпіштэйна з Стара-Дароскага раёну*. Зьбянтэжаны вялікім разгонам работы асып-рожня ступае па бэтоннай, гладкай як шкло дарозе *Размысловіч*.

— Сьмялей—крычыць на Размысловіча адзін з тутэйшых жыхароў, які разам з намі вылез з трамвая.—Цэмент мільярдзеў і па ім хутка пойдучь лёгкаю хадой цяжкія зугамаблі.

Гэта найноўшая істужка дарогі злучае новы Харкаў са старым. Адсюль да цэнтру украінскай сталіцы 12 кілёметраў.

Ідзем да канторы будаўніцтва. Спыніліся ля залёнага будынку. І покуль кіраўнікі нашай экскурсіі стараюцца ў дырэктарыі аб прапусках, мы прагнымі алыма бегаем ад аднаго волата цэху да другога. Яны яшчэ ня ўсе аголены ад рыштаваньняў. На ўсёй вялізарнай плошчы, якую заняў завод, кіліць работа: бэтоншчыкі, муляры, землякопы, цесляры, шкляры і бляхары—сотні, тысячы смуглявых рабочых—старых—з бародамі і маладых—з задорлівым бляскам вачэй—стараюцца, каб хутчэй поўным ходам пайшоў завод, каб пяцьдзесят тысяч трактараў штогод даваў саўгасам і калгасам шаснаццацітысячны калектыў.

*) Пасадка была арганізавана ў выніку конкурсу „Калгасніка Беларусі“ на лепшае правядзеньне сяўбы і ўборкі ўраджаю па МТС, саўгасах і калгасах.

— Пяцьдзесят тысяч трактароў? За год?—недаверліва перапытвае Эпіштэйн у рабочага, які сказаў нам гэтую навіну.

— Так, так. Пяцьдзесят тысяч. Ужо сёлета да пачатку новага году трэба выпускаць ня менш, як па 125 трактараў за дзень. Учора выпусьцілі першы спробны трактар „Інтэрнацыянал“. Цяпер разгортваецца змаганьне за неадкладны масавы выраб машын. Гэты завод яшчэ больш магутны, як Сталінградзкі трактарны, той вырабляе толькі па 40 тысяч „інтэраў“ за год.

У яго ваччу вялікая радасьць, калі кажа пра гэтае. Здаецца вось ён кіне ганарлівыя словы, што сталінградзкім трактарнаму далёка да іх волату. Але, не. Чуецца: ён толькі пытае, ці няма каго з Гомелю, бо сам ён гомельчан і ўжо два гады, як ня быў у СССР, ня было часу зьвязацца...

Пасьля, калі мы вандравалі па цэхах, між гор скрынак з абсталаваньнем—нас пыталі: „ці не з Ура у мы? Можа хто з Новасібірска? Ці няма таварышоў з Карэліі?“

...Гмахі гэтых волатаў-цэхаў аднаго з „518“, новы, сацыялістычны горад—цэмантаваліся энтузіязмам вольнае працы рабочых і працоўных сялян усёй краіны Саветаў.

Але чаго так няёмка хавае свае вочы таварыш Эпіштэйн? Чаму клонатыя маршчыны цьмяняць твар высокага Папіртуса?

Ужо падыходзіць да нас з прапускам. Сакратар парт'яцэйкі ліцэйнага цэху, сярэдняга росту яшчэ малады рабочы ў касцюме юнгштурму вызваўся быць нашым груп вадкам.

Ліцэйны цэх... У даўжэзным пад'язьме тунэлі высока-высока над нашымі галавамі грукочуць малаткамі. Там рабочыя сьпешна заканчваюць пракладку рээк для пад'ёмнага крану. Унізе таксама рэйкі—для ўваходу сюды, унутр цэху, нагнутага цягніка. Ён увесь тут зьмесьціцца. Ён падвязе сюды фармовачны пясок, падвязе чыгун і сталь, каб пасьля пакорліва падставіць прасторную сыліну плятформаў пад сотні новенькіх „Інтэрнацыяналаў“ і паймаць іх на сацыялістычныя палі.

Сотні новенькіх замежных варштатаў. Сотні новых рабочых прыйшлі сюды з калгасаў вывучаць ад кіраўніцтвам вопытных старых рабочых тэхніку вырабу сталёных коняй. Гэта было месяц, два таму назад. Сёньня яны ўжо спраўна і спрытна напаўняюць жалезныя формы пяском, выбіваюць у ім месца для выплаўкі розных дэталей і ёмка ставяць на паслужлівы конвэр. Ён сканца ідуць вагончыкі туды, дзе адліваецца мэталь. Расалёны ў печы, ён смагне разыйціся бурлівым морам агню, але, абняты непататнаю зямлёю, толькі працяжна ўздыхае і стыне холадам ад непасільнай алошцы.

Тады спецыяльнае прымушваньне абарочвае форму з вагончыка (а хада канвэера ня спыняецца) на спецыяльнае вялізнае сіта. Пясок праз шчыліны прасейваецца ўніз, а вылітыя

дэталі механічнай перадаючай на другі канвэр, каб пасля абчым ткі і абточкі ў абручным цэху прырашчвалі да карцару і сыхалі з вялікага канвэра гатованай машынай.

Усё тут па удаванні і прымудраванні так, каб пры найменшай трыне сілы рабочы даваў і большую прадукцыйнасць працы. Самыя найноўшыя машыны і прылады ўстаноўлены для найвышэйшай механізацыі працэсу работы. Электракары, машыны цяжкія, пасля мяняюць ролю і рукам чалавека снуюць з аднаго ў другі цэх. Ледаць чуць шуршаць аб падлогу іх гумовыя асіды.

Малаты, у шэрым адзенні чалавек, сустракае нас вясёлай усмешкай ля кавальскага цэху.

— Інжынер.— паведамляе нас гэтавод.— Канчае тут мантаж малатоў і награвальных печоў. Ён вам лепш растлумачыць, чым я.

О, ён можа гаварыць, гэты інжынер. Хоць мы ўжо і да яго даведліся, што волат-каналскі цэх пачаў расці толькі з вясны гэтага году. Цяпер замест пустэчы мы бачым скончаную пабудову. Ярка гараць пад сонцам сцяны са шкла і бетона. Гуляюць дрыжыць зямлі ад удараў малатоў.

Заходзім у цэх. Доўгі, доўгі рад механічных малатоў розных памераў: яны грузныя асіды на падлозе. У кавальскім цэху шмат ужо машын, якія вырабляліся на нашых заводах: малаты, награвальныя печы.

— І ня горш за тых, што ўвозім з-за мяжы. А гляньце на печы: гэты рад — увезеныя, а тая — нашы. Дык, што вы думаете: чыё выйшла лепш?

Інжынер далішня аглядае кожнага экскурсанта, чакаючы адказу. Потым напыхаўшы да аднаго механіка і як бацька лапчыць дзіця, праводзіць рукою па жалезнай абшчэцы.

— Гэта печ і ўвесь гэты рад іх пабудаваны на савецкіх заводах. На якіхсці не падарожнікам замежным, а прадукцыйнасць іх — у два разы большая.

Далей ідзе тлумачэнне тэхнічных працэсаў работы. Сюды паступае розная грэбні і даўжыні сталі. Брускі гэтай сталі заграваюцца ў печы, каб праз колькі часу распаляцца ад агню нафты. Тады гэтая сталь будзе паслужыць фармаванню пад няшчаднымі ударамі штампавальных малатоў у каленчатыя валы, шатуны і процьму іншых трактарных дэталей. Канвэр,

электракары пацягнуць іх у механічна-абрабочы цэх. І там дзе вялікі канвэр знікае пад жалезнаю пласцінаю падлогі, дэталі ажывуць і загрузочуць маторам.

Цяпер у нас ідзе заняццё асваення рабочымі дэталей трактара. Гэта значыць, кожны вывучае, як тую ці іншую частку зрабіць, як і куды яе прымацоўваць, каб выйшла машына. Разам з будаўніцтвам заводу праводзіцца падрыхтоўка кадраў. Цяжэ, але нічога. Завод разгарне работу з першага кастрычніка гэтага году. Ударнікі забяспечаць выпуск 50-ці тысяч трактараў за год.

Рабочы пасёлак... якое малое падабенства з пасёлкам. Гэта горад, новы горад, так непадобны на цесныя і крывыя вуліцы старых гарадоў.

За 15 месяцаў вырас ёсць, *Новы Хаткаў*, як і сам трактарны волат — зямля на пастэчы стэпу. 28 чатырохпавярховых дамоў, 8 шасціпавярховых — адбудаваны на асобных пляцоўках кожны. Вакол кожнага дому будуюць цывільныя улётку расаднікі кветак і сонечнага сьвятла, ласкавага цёплага ветру — не загарадзіць аднаму дому другі сусед — дом.

8 шасціпавярховых дамоў будуць займаць адзінокія рабочыя. 28 чатырохпавярховых — сямейныя. На кожную сям'ю адводзіцца два пакоі. Пры кожным пакоі — ванна і прыбіральная. У любы час дня і ночы ванна забяспечана халоднай і цёплай вадой. Усе кватэры ацяпляюцца і забяспечваюцца вадой ад цэнтральнай электрычнасці. Кухні ў дамох няма ніводнай. Усе рабочыя і іх семі будуць харчавацца ў сталовых, якія будуць працаваць круглыя суткі. Пры сталовых арганізуюцца бібліятэкі, чытальні, пакоі адпачынку, розныя гульні. На кожную тры тысячы чалавек у гэтым новым горадзе арганізуюцца механічныя пральні.

Будуюцца клуб на 2 тысячы чалавек, кінатэатр на тысячы 200 чалавек. Свая тэлефонная станцыя на 3 тысячы абанэнтаў, свае магазыны, шматлікія, крэмыторы, балійны, школы — усё гэта будзе пры трактарным, у новым рабочым горадзе.

Як гэта ўсё непадобна на тых заводы, на тых цесныя і цесныя казармы, якія будавалі капіталісты. Тут, у новым, сонейлістым горадзе ўсё зроблена так, каб забяспечыць рабочаму найлепшы адпачынак і культурнае развіццё.

БДТ2 ПЕРАД НОВЫМ СЭЗОНАМ

Пасля сканчэння сезону 1930-31 году ў Менску БДТ2 выехаў, паводле запрашэння стар. уні Галоўмастацтва РСФСР Феліса Кона, у гастрольнае падарожжа Масква-Ленінград. Гастролі БДТ2 у абодвух пролетарскіх цэнтрах СССР прайшлі з нязвычайным поспехам. Маскоўскаму ледзачу БДТ2 паказаў у памешканні МХАТ (Пляц Сьвярдлова) спектаклі „Качагары“ і „На прадвесні“ (апошняя п'еса была тэатрам перад паездкай злучна перароблена і выпраўлена). У Ленінградзе тэатр працаваў у Выбарскім і Маскоўска-Нарскім палацах Культуры. Ён паказаў там пастасюкі „Качагары“, „Першая конная“, „На прадвесні“ і „Разлом“.

У вольны час тэатр праводзіў культвылазкі на буйныя прадпрыемствы і ў Чырваную армію з канцэртным рэпертуарам, загады паарыстываным ішчэ ў Менску. За праробленую працу па культбеласлужаванні рабочых мас, БДТ2 атрымаў ад дзяржаўнага судабудаўнічага заводу імя Марці ў Ленінградзе ганаровы атрас. Таксама калектыву тэатру атрымаў атрас і ад рабочых Бел-ДРЭС імя Сталіна, з якімі ён правёў разам святкаванне 11-й гадавіны вызвалення Беларусі ад польскай акупацыі.

Гастролі ў Маскве і Ленінградзе былі тэатрам выкарыстаны ў мэтах узняцця культурнага ўзроўню свайго скла. Праводзіліся арганізаваныя экскурсіі ў музеі, на прадпрыемствы і ў гістарычныя ваколіцы Ленінграду. Між іншым БДТ2 даў у Ленінградзе паказ і канцэрт для лепшых ударнікаў СССР, прэмійаваных паездкаю на цэнтралізе „Украіна“ вакол Еўропы, і прыняў удзел у іх провадах.

У апошні раз БДТ2 сустраўся з ударнікамі ў Фінскай затоцы, калі акторы вярталіся ў Ленінград на пароходзе з Пецяргофу. Пасустрач плыў цэнтралізе „Украіна“, які олькі што выехаў з Ленінградскага порту. Ударнікі, што стаялі на палубе цэнтралізе, прыкрычалі пароходу з актарамі ў пошныя рэзвітанні: „Няхай жыве савецкая краіна“. Пароход адказаў дружным „ура“.

Паездка на гастролі, вопыт непасрэднай сувязі з пролетарскім глядачом Масквы і Ленінграду прынеслі для БДТ2 бязумоўную карысць, бо садзейнічалі павышэнню культурнага і палітыч-

нага ўзроўню калектыву і ўзбагацілі тэатр арганізацыйным вопытам. Гэты першы выезд тэатру за межы БССР прашоў паспяхова з матар'яльнага боку; гастролі былі прведзены без датацыі, выключна на гаспадарчым разліку і далі тэатру пэўны прыбытак.

24 кастрычніка г. г. у Гомелі, у толькі што адбудаваным клуб чыгуначнікаў імя Леніна, адбылося ўрачыстае адчыненне 6-га сезону тэатру. Пасля адчынення сезону паказам „Качагары“ БДТ2 прыступіў да афармлення сваёй чарговай прэм'еры — п'есы А. Александровіча „Напор“. П'еса напісана ў вершах і прысьвечана выяўленню ролі камсамолу ў вытворчым. Гэту сваю працу БДТ2 прысьвячае Ленінскаму камсамолу Беларусі.

Для мастацкага афармлення пастасюкі БДТ2 запрошаны з Масквы вядомы маста Кісэль (афармляў „Рэвізор“ у тэатры Мэйерхольда). Рэжысёрская праца над пастасюкай даручана М. Міцкевічу. Пасля пастасюкі „Напора“ тэатр мяркуе працаваць на п'есай „Вайна да пабеднага канца“ Якуба Коласа і „Амерыка“ (назва ўмоўная) В. Сташэўскага. Для БДТ2 піша таксама п'есу па заказе тэатра Р. Кобец на тэму: нараджэнне новага чалавека ў умовах новага грамадскага ладу. У Гомелі БДТ2 мяркуе адсвяткаваць 5-цігадовы юбілей існавання тэатру і 10-ці гадовы са дня стварэння студыі.

У сезоне 1931-32 г. БДТ2 ставіць перад сабой вырашэнне наступных задач:

1. Стварэнне беларускага пролетарскага арыгінальнага рэпертуару.
2. Праца над афармленнем і выяўленнем свайго самастойнага і ўласнага для БДТ2 творчага стылю, карыстаючыся метадам дыялектычнага матэрыялізму.
3. Падрыхтоўка і ўсебаковае выхаванне новых кадраў.
4. Тэхнічная рэканструкцыя тэатру.

Уся праца, усе творчыя сілы калектыву БДТ2 у бягучым сезоне будуць накіраваны на паспяховае вырашэнне гэтых асноўных, свядома паставленых перад сабою тэатрам задач.

В. Вольскі.

МАНСІМ ЛУЖАНІН

ЗВАРОТ ДА РОМЭН РОЛЯНА І БЭРНАРДА ШОУ

Бела: усы!

Першы раз пачуеце,
Хоць вялікім шляхам ішлі,
можа гэта
крыху расчуліць вас,
Што ня чулі,
а век жывілі.

Гэта, знаеце,

на ўскраіне,
Каля самай польскай мяжы.
Негарэлае—
там паўстанак ёсць,
Скуль кур'ерскі
да вас бяжыць.

Шмат вякоў

была спраяверана,—
Не дарма-ж у поэтаў слыны:
„Пад пятою
Расійскай імперыі
Расцьвітае толькі палын“.

Ня цвіла.

Так жыла калюшкаю
Мову тулячы да грудзей,
Нават,
ветры яе ня гушталі,
Ня ўзыходзіў над ёю дзень.

пасья,

укарышэнніўшы пана—
чорнасоценцаў, кулакоў—
абазвалася Асіістанамі.
Звонкай
музыкай
гарадоў.

І рукою, усё тэю-ж самаю,
што трымае

клянец і рычаг,
развінула
свой лсны ранак яна,
Падужэўшы
у грудзях, у плячах.

У палёх—

ураджайнымі вонамі,
Чорным золатам
з грузкіх балот,
Наліванаю медзьдзю антонавак—
Свой зьбірае яна ўмалот.

Што ня слухаліс—

намагніцілі,
Каб вышэй яе ўздымаць—

Мэталісты

напружанага Віцебску.
Поруч—
Добруш
і Гомельмаш.

Окупацый забіўшы шчыліны,
Узяліся яшчэ жывай
Нават, шоўк

мы рабіць навучыліся,
А ў анучах хадзілі век.

Так..

былі, праўда, аскабалкі.
Каб цяжэй нам—
на шлях пясок.

Дзе-ж вы бачылі,

каб бяз палкі
Шлях праехала калясоў!

Тут такое пашло ўпорай,
перш дык ціхенька:

„Ква-ды-ква...
Мы ізноў пад маскоўскім ботам,
Што такое для нас Масква“.

А пасья — паказалі зубы.
Давялося іх—

на вусах,
Нам дык ёсць
патрэбны зубы,
Ім патрэбны былі—
кусаць.

Бо пад тэй

незалежнай пагудкаю
Паказаўся
вясёлы твар:

Перш наваксінь
халяўку Нілсулзкаму,
а пасья яе
цалаваць.

Разумеете,

ім хацелася,
атрымаўшы замежны дыплём,
Каб гарэла
ізноў Негарэлае,
Каб сухое
балогам было.

Але мы

здабылі месца,
Каб ніколі не аддаваць.

МАКСІМ ЛУЖАНІН

Роўна

дужай крывёю б'еца
Сэрца сьвету ўсяго—

Масква.
Мы спаветрым замахі навалы,
Пад чырвоным штандарам
Крэмя.

Там-жа

Леніна сэрца палала,
Там-жа—
Сталіна воля расла.

Сонца!

Словы мае гарачэй кінь
У гэты волатаўскі разьбег,
Сакратар
беларускай ічэйкі—
Просты провад
ЦК УсеКП.

Гэта знаеце, пэўна, самі,
Дарагія нашы сябры.
Я-ж—сьпяшаюся за часамі
Замарудзіў
пра колёрыт.

Можна сплесьці якую небыль
Пра асеньні смутак палын.
Сьцешнавата

ціпер пра неба,
Цікаўней мая рэч—зямя.
Заужды кетласьці сэрцу трэба.
Прыяжджайце!

Буззене—госьці!
Малака ў нас халае,
хлеба—
І з прыгоршчы поэтаў ёсць.

ГУМАРЭСКА

У 1925 годзе ў Менску на літаратурнай старонцы „Савецкай Беларусі“ нарадзіўся паэта Максім Лужанін.

Да 1925 года Максім Лужанін быў не Максім Лужанін.

Да 1 25 года замест Максіма Лужаніна жыў Алесь Каратай — добры малады хлапчук.

У 1925-ым годзе д бры малады хлапчук наважыў стаць паэтам.

Раней чым стаць паэтам ціхі малады хлапчук сур'ёзна задумаўся над тым, што трэба для ціх га маладога чалавека для таго, каб стаць паэтам.

З гісторыі літаратуры Алесь Каратай ведаў, што Луцэвіч як стаў паэтай падпісваецца Янкай Купалай, Міцкевіч — Якубам Колісам, Кудзелька — Чаротам.

Задумаўшыся над гэтым фактам, Алесь Каратай рашыў, што першзе, што трэба для таго, каб стаць сапраўдным паэтай — гэта грунтоўна змяніць сваё прозьвішча.

Пісьля гэтага неўзабаве прозьвішча Каратай было зьменена на Лужанін.

З імем было цяжэй.

Алесь — добрае імя.

Але чым маладогьць не ахвяруе ў імя літаратуры...

Алесь стаў Максімам.

Пісьля таго, як Алесь Каратай стаў Максімам Лужаніным, галоўнае было пярэблена.

Наперадзе заставаліся дробязі, —

складаньне там розных вершаў ды паэм.

Але што гэта значыць для паэта, калі імя ў яго ўжо ёсьць?

... І трэба сказаць, што з імем Максіму Лужаніну пашанцавала.

Я вунь ведаю некаторых другіх паэтаў, то яны і псеўдонімы прыдбалі і потым зноў іх на свае сапраўдныя прозьвішчы перамянілі. І потым зноў сапраўдныя прозьвішчы на псеўдонімы змянілі і псеўдонімы гэтыя ўжо зусім састарэліся, а няшчасныя людзі, што хаваліся пад гэтымі псеўдонімамі, — усё яшчэ ня сталі паэтамі. Мабыць, таму, што нядобрыя псеўдонімы аб алі, бо іначай дык гэты самы пэўны шлях да таго, каб стаць слаўным пісьменьнікам.

Цяпер я падрабязн апішу, які з сябе Максім Лужанін.

— Вы ведаеце, таварышы — Кра іву?

Дык вось Максім Лужанін і Кра іва і ў жыцьці і ў творчасьці надзвычай падобны адзін да аднаго.

За выключэньнем хіба таго, што Кра іва высокага росту, а Максім Лужанін не. — Кра іва піша байкі, а Максім не, — але затое Максім піша вершы а Кра іва не...

... Так што адно на адно і выходзіць...

Стала вучыцца Максім Лужанін дужа ня любіў, таму ён, каб як мага хутчэй, сямёхгодку скончыў за чатыры гады.

Улетку рыхтаваўся і скакаў праз клясу.

Другія яго аднагодкі, дык яшчэ і цяпер сядзяць у сямёхгодцы.

Не сьпяшаюцца людзі...

Вучыцца...

У 1924-ым годзе Максім Лужанін паступіў у белпэдтэхнікум. Там — Паўлюк Трус, Глебка, — Андрэй Аляксандравіч — на старшыню Менскай Асацыяцыі пралетарскіх пісьменьнікаў вучыцца.

У тэхнікуме Максім Лужанін зарабіў за вершы 15 (пятнаццаць) рублёў.

Неўзабаве скінулі са стыпэндыі.

— Іш ты яго, ажуць, Рокфэлер. Зале: у белпэдтэхнікум, ды яшчэ і 15 рублёў у месяц стыпэндыі вымагае...

... Яшчэ і да гэтага часу Максім Лужанін з павагаю адгукаецца аб тагачаснай адміністрацый тэхнікума.

— Дзякаваць, кажа, ім, што зусім яшчэ ня выкінулі з тэхнікума. Сам, кажа, я чалав к сьвядомы... Разумею, што Ротшыльдам ня месца ў тэхнікуме

У 1928-м годзе Лужанін скончыў тэхнікум і падаўся ў Беларускі Дзяржаўны Унівэрсытэт.

Я ўжо зазначыў, што Максіму Лужаніну пашчасьціла з выбарам псеўдоніму. Яго кнігі „Кастрычнікам, ліпенем, маем“, „Аднагалосна“ ды іншыя — эмацыянальныя і бясспрэчна таленавітыя.

Памылкі, якія былі ў Лужаніна, ён здолеў шчыра прызнаць і сумленна выправіць іх у сваёй далейшай творчай працы.

Вось чаму, няхай і надалей у паэты:

— „З перамогаю новых дамб
Вырастае ў песьню ямб“.

З цягам часу Лужанін адчуў смагу і да навукі, ва унівэрсытэце ўжо ня скача штогод праз клясу, як той хлапчук у сямёхгодцы, а здаецца ўжо 3-ці год узапар вывучае нешта на 2-м курсе.

— Лепей, кажа, менш, — ды лепей.

... Так што асьвету Максіма Лужаніна можна лічыць ужо канчаткова як „недакончаную вышэйшую“.

Алёша.

М. СЫЦЕЛЬМАШУК

НА МАСТУ

Гадзіны капаюць
З гальчатай, белай вежы,
Гудзіць па вуліцы
Надрывіста аўто.
Сталёвыя гудкі
Калыш ць ранак сьвежы,
Барвовы дзень
Далізвае ток.
І горад ўстаў, —
Зарой зазьзяў і рынуў, —
На працы фронт
Мільён мазольных рук.
Капэрацыйныя

Адкрыліся вітрыны,
І загрымеў
Прывычна шэры брук.
Там з цэрквы сівае
Зьбіваюць дружна купал
Тут элеватар,
Волат ўжо узрос,
Куды ні глянь
Каменьня і жвіру кучы,
Ў іх звоне гулкім
Чуецца наш рост.
І толькі год,
І Воршы не пазнаць мне,

О, колькі новага
Цалуюць вочы зноў.
Там рэйкі звонкія
Ў разьбегу палынеюць,
Тут жоўты мост
Падпяразаў Дняпро.
Стаю, гляджу
Як хвалі лагараюць
І як штурмуюць
Пенай берагі.
О, Беларусь!
Мая ты дарагая,
Ты ў СССР
Складаеш працы гімн.

Узводзіш ты
Фабрычных труб колёны,
Красуеш ты
Загарам новых сыцен.
Эўропа старая
Блукае ў змроку чорным.
Ня зьнішчыць нас, —
Мы кожны дзень расьцем,
Расьцем!
І рост наш ў пераможных
тэмпах.

Працоўных рук

Зьвініць жалезны сеў
Пад кіраўніцтвам
Ленінскай, вялікай
Сталёвай волі ЎсеКП.
Гадзіны капаюць
З гальчатай, белай вежы,
Гудзіць па вуліцы
Надрывіста аўто,
Сталёвыя гудкі
Калышуць ранак сьвежы,
Барвовы дзень далізвае
ток.

г. Ворша
12-IX 1931 г.

ПА ЧЫРВОНАЙ БЕЛАРУСІ

ФОТО САЛАВЕЙЧЫКА

Брыгада Дворкіна, якая дала сусьветны рэкорд на кладцы цэглы.

Дэманстрацыя менскіх фізкультурнікаў супроць забароны спартаніяды ў Нямеччыне.

Брыгада Дворкіна за работай.

Раздача прызоў на спаборніцтвах Беларускай вайскавай анругі.

БІБЛІОГРАФІЯ

За разгортванне соцыялістычнай жывёлагадоўлі ў БССР

1. Б. Наумаў. Гадоўля і выкарм цялят. БДВ, 1931, тираж 10000, цана 15 к.

2. І. Арлоўскі. Організацыя групавога кармлення кароў у соцыялістычных гаспадарках. БДВ, 1931, тир. 10000, ц. 12 к.

3. Т. Тавілдарава. Племянны бык. БДВ 1931, тираж 5000, ц. 23 кап.

У кніжцы Наумава разбіраецца асно з галоўных пытанняў сельскай гаспадаркі—вырошчванне маладняку.

Аўтар мовай зразумелай для шырокіх колаў каласнікаў правільна піша, што нам трэба гадаваць як магчыма больш цялят на племя. Трэба адбіраць цялят ад кароў лепшых па ўдоях і ад добрых па паходжанні быкоў.

Ас блівую ўвагу звяртаць на выбар бычкоў, бо іх звычайна гадуецца менш (на 25-30 цялушак і бычок).

Правільна аўтар падкрэслівае аб кантрактацы ўсяго племяннога маладняку, аб кантрактацы маладняку на выкарм. Забойства малдняку ў раннім узросце забаронена законам. Маладняк выкарыстоўвае ў 1½ разы выгадней корм на мяса, чым дарослая жывёла, дзякуючы чаму атрымліваецца больш мяса.

Асабліва патрэбна арганізоўваць для вырошчвання маладняку калектыўныя цялятнікі ў колгасах, у якіх справа будзе пастаўлена лепей і таней. Маладняк неплемянны патрэбна адкармліваць на мяса ў працягу 2-3 год.

Пытаннем як правільна карміць, выпойваць, даглядаць, утрымоўваць, колькі корму патрэбна для цялят, у кніжцы адводзіцца значнае месца. Зусім варт аўтар падкрэслівае ролю пшны, калектыўнага вынасу, падкормкі і г. д.

У заключэнне аўтарам даецца апісанне галоўнейшых хвароб цялят і як іх лячыць (белая і звычайная вольнасыць, запор, уздуццё жывату, малочніца). Дадаецца табліца азначэння жывое вагі цялят і табліца расійскіх кармовых адзінак з бялком ў 1 кг корму. Кніжка заслужвае шырока распаўсюджвання.

Кніжка Арлоўскага заслужвае шырокае ўвагі тэхнікаў-жывёлаводаў і скотнікаў-тэхнікаў.

Яна ставіць задачу „набыць веды па арганізацыі групавога кармлення кароў у саўгасах і колгасах”. Аўтар асвятляе, што апісаны прыцып разлічаны толькі на пераходны перыяд (падкрэслена аўтарам), да поўнай механізацыі і электрыфікацыі ўсіх процэсаў абслугоўвання скаціны ў саўгасах і колгасах.

Кніжка будзе цікавай для студэнтаў с-г тэхнікумаў і ВНУ пры праходжанні вытворчай вучэбнай практыкі. У кніжцы ёсць такія рэзультаты: даныя, патрэбныя для складання рацыёнаў, складанне табліцы № 4 і разбіўка кароў на групы, вылічэнне неабходнай колькасці кармовых адзінак і бялкоў на групу кароў, праправажэнні да рацыёну, які складаецца, самае яго складанне, арганізацыя працы пры групавым кармленні, размеркаванне кармоў і аб таблічках у абодва. Дадаюцца ў канцы дзве табліцы для складання кармовых норм і расійскіх кармовых адзінак.

Пераход ад індыўідуальнага кармлення да групавога зберажэ многія тысячы тон корму па рэспубліцы, вылічэнне на групу эканоміць працу па вылічэнні кармоў, панізіць сабекошт адзінкі таварнай прадукцыі і г. д.

Масавое атрыманне малочных прадуктаў пры магчыма нізкім іх сабекошце, належная якасць прадукта, мэтазгоднае скарыстанне малочнай машыны—гэтыя мэты могуць быць дасягнуты толькі пры групавым кармленні—кажа аўтар ва ўступе да сваёй кніжкі.

Вопыт групавога кармлення аўтар правёў на Барысаўшчыне яшчэ ў 1928 г. у саўгасе Весялове, дзе меў добрыя вынікі. Недахопам групавога кармлення з'яўляецца тое, што пры ім ня ўлічваюцца вузкі індыўідуальныя асаблівасці тэй ці іншай каровы. Пытанне, высунутае аўтарам, з'яўляецца новым і яго неабходна ўнесці ў практыку буйных саўгасаў і колгасаў.

Недахопам кніжкі з'яўляецца тое, што няма нормы выпрацоўкі, няма нічога аб здзяйсненні. БДВ патрэбна хутчэй надрукаваць тыя рыкардныя нормы, якія зараз распрацоўваюцца ў НКЗ і Белколгасцэнтру для жывёлаводчых гаспадарак (для свіванаводчых друкуюцца).

Трэцяя кніжка Тавілдаравай „Племянны бык” патрэбна для ўсіх тых саўгасаў і колгасаў, дзе маюцца племянныя быкі.

Аўтар піша пра значэнне вытворніка, мэты расплоду выбар быка па знадворнаму выглядзе, па рэаслоўнай, аб выправажэнні быкоў, скарыстанні іх. Далей аўтар расказвае аб галоўлі, кармленні ў маладым узросце і дарослых быкоў, штучным запладненні, што набывае асабліва вялікае значэнне ў нашых буйных саўгасах і колгасах, бо там маецца вялікі недахоп у племянной жывёле, асабліва ў быках вытворніках.

Я. Іоселеў „Праправажэнне надвор'я і яго значэнне ў соцыялістычным будаўніцтве” (Менск, 1931, ДВБ, тираж 20000, цана 4 к.).

Брошура папулярна расказвае аб практычным значэнні праправажэння надвор'я, ад чаго надворе залежыць, на чым грунтуецца выкарыстанне яго ў соцыялістычным будаўніцтве.

Аўтар правільна ўказвае, што па прыметах нельга правільна праправажэнне надвор'я, а трэба карыстацца тым паведамленнем, якое перадаецца па радыё ад Бюро надвор'я Гідрометэаролёгічнага інстытуту штотдзенна ў 17 гадз. 30 хв. на наступны дзень.

Апрача штотдзеннай перадачы, некалькі раз у год паведамляецца аб надвор'і, якое чакаецца ў надыходзячым сезоне—пахаладненне, пачатак замаразкаў, вялікія марозы, пачатак вясны, даждлівая пагода і г. д.

Д. брошурны дадаецца карта Беларусі, якая падзелена для праправажэння надвор'я на 8 частак і тлумачэнні да спецыяльных тэрмінаў, якімі карыстаюцца ў праправажэнні надвор'я.

Кніжка заслужвае таго, каб яна была ў кожным саўгасе, колгасе, МТС, у кожнай фабрыцы і заводзе, у кожным прадпрыемстве і г. д.

М. Ільін—Сто тысяч чаму (пераклад з расійскае мовы) БДВ, Менск, 1931 г., 80 стар. Цана 35 кап.

Людзі ведаюць, калі і кім вынайцзе бы тэлефон, электрычная лямпка, а спытайцеся ў іх, ці даўно прыдуманая лют а, насоўка, ці даўно пачалі мыцца мылам, есці бульбу. На гэта мала хто адкажа. Мы з захапленнем чытаем пра вандраванні па далёкіх, неадсяледаваных краінах і не дагадваемся, што ў двух кроках ад нас, ці нават яшчэ бліжэй, знаходзіцца незнаёмая, дзіўная, загадкавая краіна, якая называецца... наш пакой. Аўтар вядзе чытача па пакоі і паказвае колькі новага і незнаёмага хаваецца ў вад праводным кране, печы, стале, пліце, паліцы з рондліямі, буфэце. Ён паказвае нам добрыя вядомыя рэчы, якія атуляюць нас у жыцці, але паказвае іх зусім з новага боку.

Кніжка з цікавасцю будзе прачытана ня толькі дзецьмі, зацікавіць яна і дарослых.

Л. Якаўлеў — Заходняя Беларусь, БДВ, Менск, 1931 г., 88 стар. Цана 35 кап.

Д. Боген—Заходняя Беларусь пад крывавым бізуном польскіх окупантаў. БДВ, Менск, 1931 г., 16 стар. Цана 3 кап.

У Савецкім Саюзе, у Савецкай Беларусі ў прыватнасці, мы маем рост, развіццё ўсіх элементаў народнае гаспадаркі і культуры. Але ёсць другая Беларусь—Заходняя, якая знаходзіцца пад пятой польскага фашызму. Крызіс, які ахапіў увесь капіталістычны свет, праяўляецца і ў Зах. Беларусі. Гэты крызіс прывёў да значнага пагашэння і без таго цяжкага становішча рабочых і сялян З. Б., паглыбляючы ўбоства і голад шырокіх мас працоўных.

Брошурны Якаўлева і Богена даюць нашаму чытачу надзвычай добрае ўяўленне аб жыцці і цяжкіх пакутах працоўных З. Б. Яны асвятляюць становішча прамысловасці і сельскай гаспадаркі З. Б., нацыянальны ўціск і нацыянальна-вызваленчы рух, рэвалюцыйную барацьбу рабочых і сялян; паказваюць героічнае змаганне КП(б)ЗБ—правадыра і арганізатара пролетарыату і працоўнага сялянства ЗБ.

А. Туранкоў.—Песні будаўніцтва. БДВ, Менск, 1931 г., 14 стар. Цана 30 кап.

Зборнік А. Туранкова змяшчае шэсць масавых песень з нотамі на два галасы. У зборніку змешчаны творы на слова А. Александровіча („Дагнаць, перагнаць” і „Сасна”) Ц. Гартнага („Песня ўдарнікаў”), Ул. Хадзькі („Расце і дужаем...”), С. Ракіты („Рэспубліка працы”) і В. Шэмпеля („Песня будаўніцтва”).

Трэба нашаму БДВ пашырыць выданне масавых песень на словы пролетарскіх поэтаў.

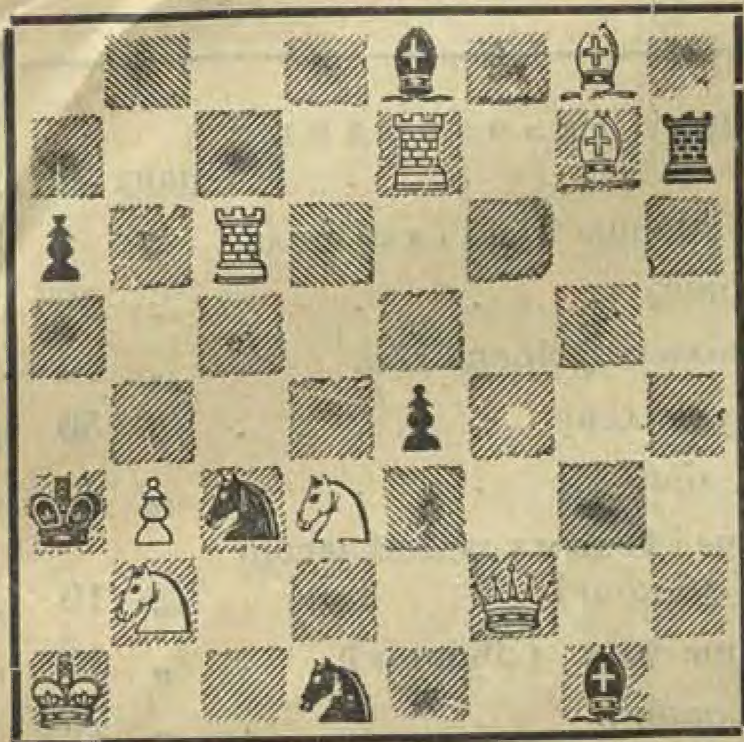
ШАХМАТЫ № 7

Пад рэдакцыяй А. А. КАСЬПЕРСКАГА і Я. Е. КАМЯНЕЦКАГА.

Міжнародны конкурс „Чырвонай Беларусі“

КОНКУРСНЫЯ ЗАДАЧЫ

Дэвіз № 13 „Індустрыя“

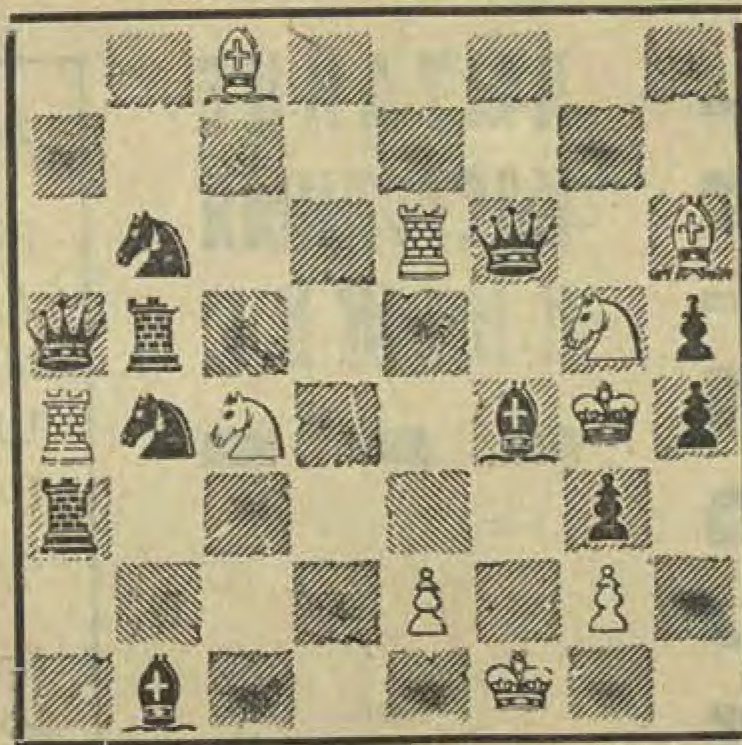

Белыя: Крa1, Фf2, Лс6 і е7, Сg7 і g8, Кb2 і d3
nb3... (9)

Чорныя: Кра3, Лh7, Се8 і g1, Кс3 і d1, пп. а6
і е4... (8)

Мат у 2 хады

Дэвіз № 14 „Жывём“

Белыя: Крf1, Фf6, Ла4 і е6, Сс8 і h6, Кс4, і g5,
пп. е2, g2... (10)

Чорныя: Крг4, Фа5, Ла3 і b5, Сb1 і f4, Кb4 і b6,
пп. g3, h4, h5... (11)

Мат у 2 хады

VII Усесаюзны шахматна-шашачны зьезд

10 кастрычніка ў Маскве, у Калённай злі Дому Саюзаў, адчыняецца VII усесаюзнны шахматна-шашачны зьезд.

Да VII шахзьезду па ўсіх кутках Савецкага Саюзу праведзена вялікая падрыхтоўчая праца, якая праводзілася пад лэзунгам перабудовы ўсёй шахматна-шашачнай працы тварам да вытворчасці, павышэння грамадзка-політычнай і вытворчай актыўнасці шырокіх пластоў шахматыстых і шашыстых.

Спартакіяды на прадпрыемствах, міжраённыя спарборніцтвы, краёвыя рэспубліканскія адборачныя чэмпіянацы шырокай хваляй прыходзілі па ўсім Савецкім Саюзе і глыбока ўскалыхнулі шахматна-шашачную грамадзкасць. Шахзьезды на мясцох ня толькі паказалі, але і пацвердзілі, што шахматна-шашачны рух у СССР за апошнія гады значна ўзрос і акрэп.

Праведзеныя спарборніцтвы выявілі нямала таленавітай моладзі, якая ў шмат якіх спарборніцтвах заняла першыя месцы.

VII усесаюзнны шахматна-шашачны зьезд павінен ня толькі падвесьці вынікі праробленай працы, але і намяціць шляхі далейшага развіцця шахматна-шашачнага руху ў суадпаведнасці з задцамі сацыялістычнага будаўніцтва.

Падрыхтоўчая праца па БССР ужэ скончана.

Дэлегацыя БССР на зьездзе будзе складзена з 26 асоб.

Для ўдзелу ва Усесаюзным шахматным турніры, на падставе папярэдніх спарборніцтваў, вылучаны наступныя таварышы: А. Каспёрскі — пераможца менскага чэмпіянату; Верасаў — рабочы пабудовы Дома Друку; Мазэль — ЦСПСБ; М. Сіліч —

Віцебск, акулярная ф-ка; Падольны — Полацк і Сташэўскі — Магілёў.

У спарборніцтвах на прышынства па лініі УсеЦСПС выяжджае каманда менскіх харчавікоў у складзе 6 рабочых.

На дзелавую частку зьезду, якая адчыняецца 20 кастрычніка, з рашаючым голасам пасылаюцца т. т. Мазэль — Менск, Гольдбэрг — старшыня шахматна-шашачнай секцыі ЦСПС, Кузьняцоў — ВСФК Бел., Камянецкі — рабочы з-ду імя Варашылава, Кейлес — рабочы шорнай фабрыкі „Усход“ (Менск), Гардзецкі — рабочы швейнай фабрыкі імя Дзяржынскага (Бабруйск) і па адным дэлегату ад Гомеля і Віцебска.

2 кастрычніка адчыняецца II малы шашачны чэмпіянат СССР, у якім ад БССР будуць прымаць удзел: Гардзевіч, Ліхадзіеўскі і Ракігніцкі (Менск); Зісэрсон, Берлінкоў і Храпуновіч (Віцебск) і Красьніцкі (Магілёў).

Старшыня беларускай дэлегацыі зацверджан т. Мазэль.

Усесаюзнны чэмпіянат кампозытараў за 1930 г.

Распачаўся Усесаюзнны чэмпіянат кампозытараў за 1930 г. Па разьдзелу двух-хадовак удзельнічае 25 чалавек; у гэтым разьдзеле ад БССР прымае ўдзел т. Камянецкі. Вынікі чэмпіянату будуць зьмешчаны ў апошнім нумары „Чырвонай Беларусі“ за гэты год.

Міжнародны шахматны турнір у Паўднёва-Славіі

Турнір на курорце Блейг скончыўся бліскучай перамогай чэмпіону сьвету Алёхіна, які правёў увесь турнір без аднаго прогрышу + 20 1/2 з 26, апарадзіўшы бліжэйшага конкурэнта на 5 1/2 ачкоў; II прыз — Багалюб ў + 15, III — Німцов ч + 14, IV—VІІ падзялілі Флёр, Каждан, Штоль і Відмар па + 13 1/2. Далей сьледвалі Тартаковер + 13, Косьціч, Шпілман па + 12 1/2 і г. д. Як паведамляе буржуазны друк, Алёхін быў у лепшай форме, у той час, як яго праціўнікі былі ня ва ўдары. Аб гэтым сьведчыць усё цяжыньне турніру. Лепшым сьведкай наступная партыя паміж ім і адным з галоўнейшых прэтэндэнтаў на прышынства сьвету.

Белыя: А. Алёхін — Чорныя: А. Німцовіч.

1. e1—e4, e7—e6; 2. d2—d4, d7—d5; 3. Kb1—c3, Cf8—b4; 4. Kgl—e2, d5:e4; 5. a2—a3, Cd4:C3+; 6. Ke2:C3, Ф7—f5; 7. Ф2—f3!

Белыя распачынаюць падрыў цэнтру 7... e4:f3; 8. Фd1:f3! Алёхін дазваляе ўзяць яшчэ адну пешку 8... Фd8:d4? Німцовіч не задумваецца аб гэтай небяспецы, якая навісае на ім. 9. Фf3—g3!! Распачынаецца атака; пагроза белых 10. Kb5, Фе4+, 11. Се2, з двайным нападам на С7 і g7; 9... Kg8—f6; 10. Фg3:g7, Фd4 e5+; 11. Cf1—e2, Ah8—g8; 12. Фg7 h6, Лg8—g6; 13. Фh6—h7, Сс8 d7. Патрэбна-ж куды-небудзь і калі-небудзь разьвіцца! 17. Сс1—g5, Cd7—c6; 15. o-o-o, Сс6:g2. Ужо можна складваць аружаньне. Лh1—e1, Сg2—e4; 17. Се2—d5! Kf6:h5; 18. Лd1—d8+ Крe8—f7; 19. Фh4:h5 і Німцовіч здаўся.

Папраўка

У конкурснай задачы № 9, дэвіз „Піонэрская“ (Ч. Б. № 16) Бел. ладзьдзя b6 павінна стаяць на b5.

ЦАНА 20 КАП.

БЕЛДЗЯРЖВЫДАВЕЦТВА

1964

■ ■ ■ СЕЛЬСКА-ГАСПАДАРЧЫ СЭНТАР ■ ■ ■

ТАВАРЫШЫ КОЛГАСЬНІКІ,

ЧЫТАЙЦЕ
НАСТУПНЫЯ
КНІЖКІ:

1737

■ ■ ■
ЧЫТАЙЦЕ
НАСТУПНЫЯ
КНІЖКІ:

Як арганізаваць працу ў ільнаводных колгасах	цана 15 кап.
Рабочая праграма па ўборцы лёну і канпель.	„ 5 „
Лён і канпель. (Зборнік)	„ 20 „
Меерсон.—Як правільна ўбіраць лён.	„ 10 „
Шатэрнік.—Культура лёну	„ 50 „
Сэлецыя і культура лёну	„ 40 „
За пашырэнне плошчы і ўздым ураджайнасці лёну і канпель. (Зборнік)	„ 10 „
За правільны колгасны ўлік. (Зборнік)	„ 12 „
Улік у колгасах. (Зборнік).	„ 20 „
Удалаў.—Вытворчыя нарады ў колгасах	„ 15 „
Парадак разьмеркаваньня даходаў	„ 2 „
Галенчанка.—Разьмеркаваньне прыбыткаў і ўраджаю	„ 20 „
Комсамол за аўладаньне агро-тэхнікай. (Зборнік)	„ 32 „
Барацьба са шкоднікамі і хваробамі с.-г. расьлін	„ 95 „
Як жывецца ў комуне. (Зборнік).	„ 17 „
Герасімаў.—Аўладай тэхнікай колгаснай вытворчасці.	„ 7 „
Галевіус.—За бальшавіцкую ўборку ўраджаю	„ 10 „
Нісьневіч.—Арганізавана правядзем 2-ю бальшавіцкую ўборачную кампанію	„ 10 „
Плятнер.—Зьдзельшчына ў колгасах	„ 17 „
Байкоў.—Кіраўніцтва ў колгасах	„ 20 „
Варкуноў.—Аб парадку скармліваньня сілосу	„ 2 „
Іскроў і др.—Выканаем плян па сілосу	„ 10 „
Кароткая інструкцыя па тэхніцы і сіласаваньні	„ 5 „
Розэнблум.—Арганізацыя сіласаваньня ў колгасах	„ 15 „
Комсамол за сілос	„ 20 „
У паход за сілос	„ 15 „
Кукуруза на сілос	„ 10 „
Як захоўваць насенне гародніны. (Зборнік).	„ 10 „
Аб адходніцтве з колгасаў. (Зборнік)	„ 10 „

ДУМКІ АБ ПРАЧЫТАНЫХ КНІГАХ І ВАШЫХ ПАЖА
ДАНЫЯХ ШЛІЦЕ Ў БДВ—С.-Г. СЭНТАР, БЯЗ МАРАК

Менск, Савецкая, 59.